

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΤΜΗΜΑ:

ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Η έμφυλη διάσταση της αναγωγής του προσφυγικού σε ζήτημα ασφάλειας. Η κατασκευή του “άλλου” ως απειλή»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιωάννα Σάντα

ΑΜ: 2223Μ004

Επιτροπή αξιολόγησης:

Επιβλέπουσα: Καραγιαννοπούλου Χαρά (Αναπλ.. Καθηγήτρια, Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο),

Πετρινώτη Ξανθή (Ομότιμη Καθηγήτρια, Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο)

Κοπά Μαρία-Ελένη (Καθηγήτρια, Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο)

Copyright © Σάντα Ιωάννα, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα μου, κα. Χαρά Καραγιαννοπούλου για την αμέριστη υποστήριξη της, τόσο ακαδημαϊκά όσο και ψυχολογικά. Χωρίς την πολύτιμη καθοδήγησή της, την εμπιστοσύνη και την γνώση της δεν θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί το παρόν πόνημα. Οι εποικοδομητικές παρατηρήσεις και η επιστημονική της καθοδήγηση συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση και ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αδιάκοπη συναισθηματική, ψυχολογική και ηθική στήριξη που μου παρέχουν όλα τα χρόνια και ειδικά κατά την διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Περίληψη	7
Λέξεις κλειδιά:	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Το ιστορικοπολιτικό συγκείμενο. Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική πολιτική.....	10
1.1.Ιστορικό Πλαίσιο	10
1.2.Η Μεταναστευτική Πολιτική μετά το 2015	12
1.3.Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας.....	13
Κεφάλαιο 2: Το ελληνικό ιστορικοπολιτικό συγκείμενο. Ελληνική μεταναστευτική πολιτική	15
2.1.Ιστορική Αναδρομή της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.....	16
2.2.Η επονομαζόμενη μεταναστευτική «κρίση» του 2015	17
2.3.Η μεταναστευτική πολιτική από το 2019 και έπειτα.....	18
Κεφάλαιο 3 ^ο : Θεωρητικό Πλαίσιο.....	21
3.1.Κονστροκτιβιστική Θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων.....	21
3.2.Θεωρίες Ασφαλειοποίησης	23
3.2.1.Σχολή Κοπεγχάγης	23
3.2.2.Σχολή Παρισιού.....	25
3.3.Φεμινιστική προσέγγιση της ασφάλειας	26
Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία	28
4.1.Μεθοδολογική Προσέγγιση.....	28
4.2.Ερευνητικοί Στόχοι και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	30
4.3.Ηθική Δεοντολογία της Έρευνας	30

Κεφάλαιο 5: Ευρήματα και ανάλυση	31
5.1.Εισαγωγή	31
5.2.Κατηγοριοποίηση θεμάτων των tweets	32
5.3.Ανάλυση λόγου ανά κατηγορία.....	33
5.3.1.Λόγοι σχετικά με την Τουρκία.....	33
5.3.2.Λόγοι σχετικά με τα σώματα ασφαλείας	36
5.3.3.Μέτρα αντιμετώπισης που προτείνονται από τους χρήστες .	40
5.3.4.Οι μετανάστες/τριες και οι πρόσφυγες/γισσες ως απειλή.....	41
Συμπερασματικές Σκέψεις	47
Βιβλιογραφία.....	50
Ξενόγλωσση	50
Ελληνόγλωσση.....	56

Περίληψη

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Η έμφυλη διάσταση της αναγωγής του προσφυγικού σε ζήτημα ασφάλειας, η κατασκευή του ‘άλλου’ ως απειλή» έχει ως στόχο να σκιαγραφήσει, μέσα από την κριτική ανάλυση λόγου, κυρίως των Ελλήνων και Ελληνίδων χρηστών/χρηστριών του Twitter, πως διαμορφώνεται η απειλή, πως τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται την ασφάλεια, τι έμφυλα χαρακτηριστικά αποδίδονται στην «απειλή», πως ασφαλιεποιείται το μεταναστευτικό ζήτημα και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του. Για την απάντηση των παραπάνω ερωτημάτων βρέθηκαν και αναλύθηκαν tweets από συγκεκριμένη χρονική ταραχώδη περίοδο για την Ελλάδα, τα οποία δημοσιεύθηκαν στο χρονικό διάστημα μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 2020, περίοδο κατά την οποία σημειώθηκαν τα γεγονότα στον Έβρο. Ειδικότερα στις 28 Φεβρουαρίου ο Τούρκος Πρόεδρος ανακοίνωσε το μονομερές άνοιγμα των συνόρων με την Ελλάδα ως απάντηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τον θάνατο 33 Τούρκων στρατιωτών στο Ιντλίμπ.

Μέσα από τους θεωρητικούς φακούς της κονστρουκτιβιστικής θεωρίας, καθώς και των θεωριών ασφάλειας και λαμβάνοντας υπόψη το συγκείμενο εντός του οποίου συνέβησαν τα γεγονότα του Έβρου (τη μεταναστευτική πολιτική αφενός της Ελλάδος αφετέρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί ο λόγος των πολιτών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατασκευάζοντας την εικόνα του «άλλου» - κυρίως ως απειλή σε εθνικό, πολιτισμικό, ακόμη και ατομικό επίπεδο. Μέσα από την κριτική ανάλυση λόγου των tweets των χρηστών/στριών αποκαλύφθηκε πως οι θεματικοί άξονες γύρω από τους οποίους οικοδομήθηκε η ταυτότητα του «άλλου» είναι οι εξής: α) οι σχέσεις Ελλάδος Τουρκίας, β) η παροχή ασφάλειας από τα σώματα ασφαλείας, γ) η αντιμετώπιση της εισόδου των μεταναστριών/στων και προσφύγων/γισσών και δ) οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί που αποδόθηκαν στους/στις μετανάστες/στριες.

Λέξεις κλειδιά:

προσφυγικό ζήτημα, ασφαλιεποίηση, κονστρουκτιβισμός, μεταναστευτικό ζήτημα, κατασκευή απειλής, έμφυλος λόγος

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εστιάζει στα επεισόδια που έλαβαν χώρα στον Έβρο από τις 28 Φεβρουαρίου 2020, όταν η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι σε απάντηση για τον θάνατο 33 Τούρκων στρατιωτών στο Ιντλίμπ, προχωράει μονομερώς στο άνοιγμα των συνόρων της προς την Ελλάδα με στόχο την μαζική είσοδο πρόσφυγων/γισσών και μεταναστριών/στών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα επεισόδια διήρκησαν αρκετές μέρες με τις ελληνικές και ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις να προσπαθούν να αποτρέψουν την εισροή του πλήθους στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Το συμβάν αυτό χαρακτηρίστηκε τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Δύση (κυρίως την ΕΕ) ως εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος από την Τουρκία, με τον Τούρκο Πρόεδρο να επιχειρεί, μέσω της εκμετάλλευσης των μεταναστευτικών ροών, να ασκήσει πίεση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το παραπάνω γεγονός δεν έμεινε ασχολίαστο στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Κάθε μέρα χιλιάδες άρθρα, tweets, αναρτήσεις γραπτού λόγου και οπτικοακουστικό υλικό δημοσιεύονταν στο διαδίκτυο με αποτέλεσμα, τόσο την ενημέρωση του κόσμου, όσο και την διαμόρφωση ενός διαλόγου μεταξύ των χρηστών/χρηστριών.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί ποιοτική έρευνα, η οποία χρησιμοποιώντας ως εργαλείο τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου επιχειρήσε να καταδείξει την έμφυλη διάσταση του προσφυγικού ζητήματος, όταν αυτό ανάγεται σε ζήτημα ασφάλειας. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την έρευνα στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, επιχειρήθηκε η διερεύνηση της έμφυλης διάστασης της ασφαλειοποίησης του προσφυγικού εστιάζοντας σε αναρτήσεις, οι οποίες έγιναν σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και συγκεκριμένα στην πλατφόρμα «X», γνωστή παλαιότερα και ως «Twitter».

Η έρευνα εστίασε στην εξαγωγή και την ανάλυση των tweets Ελλήνων και Ελληνίδων χρηστών και χρηστριών τα οποία αναρτήθηκαν κατά την περίοδο Φεβρουαρίου – Απριλίου 2020, όπου έλαβαν χώρα τα επεισόδια στον Έβρο, όταν η τουρκική κυβέρνηση το μονομερώς άνοιγμα των συνόρων της προς την Ελλάδα για να περάσουν οι πρόσφυγες και μετανάστριες που επιδιώκουν να φτάσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αναλύοντας τις αναρτήσεις που σχετίζονταν με τα εν λόγω γεγονότα, η έρευνα επιχειρήσε να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο ο «άλλος» κατασκευάζεται ως απειλή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά τα οποία του αποδίδονται και να κατανοήσει το αν και το πως το φύλο εμπλέκεται στην όλη διαδικασία. Ακόμη,

διερευνήθηκε τι ή ποιόν απειλεί ο επικίνδυνος «άλλος» και ποιος είναι ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνουν οι απειλούμενες ομάδες την απειλή.

Η μελέτη δομείται σε δύο κύρια μέρη, αυτό της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και ανάδειξης του σχετικού θεωρητικού πλαισίου, και εκείνο της παρουσίασης της έρευνας. Αναλυτικότερα, η μελέτη ξεκινά με την εισαγωγή και στη συνέχεια παρουσιάζεται το ιστορικοπολιτικό συγκείμενο που αφορά τη μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας (κεφ. 2). Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο εστιάζει στην κονστρουκτιβιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων και στις κριτικές θεωρίες ασφάλειας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μεθοδολογία (κεφ.4), όπου περιγράφεται η ερευνητική προσέγγιση που υιοθετήθηκε, ενώ αναλύονται ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας. Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζει την ανάλυση των tweets με τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου, ενώ, η μελέτη κλείνει με ορισμένα συμπερασματικά σχόλια.

Τα ευρήματα της μελέτης δεν έχουν στόχο να αποτυπώσουν τις θέσεις της πλειοψηφίας των Ελλήνων/Ελληνίδων, αλλά χρησιμοποιούν το ελληνικό παράδειγμα (σε μικρή κλίμακα) για να περιγράψουν το κοινωνικό φαινόμενο της κατασκευής του άλλου ως «απειλή».

Κεφάλαιο 1: Το ιστορικοπολιτικό συγκείμενο. Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική πολιτική

1.1.Ιστορικό Πλαίσιο

Στη Συνθήκη της Ρώμης (1957) βρίσκονται οι πρώτες αναφορές για ελεύθερη μετακίνηση αγαθών, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Όμως το ζήτημα της ελεύθερης μετακίνησης και της προστασίας των εξωτερικών συνόρων ως ενιαίο ζήτημα, που ξεπερνούσε τα έθνη κράτη, άρχισε να απασχολεί έντονα την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την υπογραφή της Συνθήκης Σένγκεν (Eylemer S., Söylemez N., 2020). Το 1985, πέντε κράτη (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία) συμφώνησαν από κοινού την άρση των εσωτερικών τους συνόρων και των συνοριακών ελέγχων (Ευρωπαϊκή Ένωση). Υπό την νέα Συμφωνία διαμορφώθηκαν κοινές υποχρεώσεις, όπως η ασφάλεια των κοινών συνόρων, η κοινή πολιτική θεωρήσεων καθώς και η θεσμοθέτηση ενός συντονισμένου συστήματος ασύλου και μετανάστευσης.

Μεγάλο μέρος της Σύμβασης επικεντρώνεται στη διαδικασία ασύλου και κυρίως στοχεύει στον περιορισμό της ελεύθερης μετακίνησης εντός του χώρου Σένγκεν όσων αιτούνται άσυλο, αλλά και στην απαγόρευση πολλαπλών αιτημάτων ασύλου σε διαφορετικά κράτη εντός Σένγκεν (Kasparek, 2017). Οι ανάγκες ορισμού πρώτης χώρας υποδοχής, η οποία θα ήταν και η υπεύθυνη για την εξέταση και ολοκλήρωση της διαδικασίας ασύλου, καταγράφηκε για πρώτη φορά στη Σύμβαση του Δουβλίνου (1990). Εύλογα η Συμφωνία Σένγκεν και η Σύμβαση του Δουβλίνου χαρακτηρίζονται ως οι πρώτοι κυρίαρχοι μηχανισμοί της μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης. Παράλληλα το 1999, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ, τα ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης εντάχθηκαν στο πεδίο των υπερεθνικών αρμοδιοτήτων θέτοντας τα θεμέλια για τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (EASO, 2016). Επιπλέον στη Συνθήκη του Άμστερνταμ προσδιορίζεται η νομική βάση μέσα στην οποία διαμορφώθηκε το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ), ένα νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα διαδικαστικά και ουσιαστικά ζητήματα διεθνούς προστασίας από την αρχή της εισόδου σε ένα κράτος μέλος έως την ολοκλήρωση της αίτησης ασύλου. Στο ΚΕΣΑ από το 2000 έως το 2005 εντάχθηκαν οι κάτωθι νομοθετικές πράξεις (EASO, 2016):

Κανονισμός EURODAC

Οδηγίες για την προσωρινή προστασία

Κανονισμός Δουβλίνου II

Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής

Οδηγία για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου

Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου

Αναφορικά με τον Κανονισμό του Δουβλίνου II, αυτός στόχευε στον περιορισμό των ελεύθερων μετακινήσεων των αιτούντων/σών ασύλου εντός των εσωτερικών συνόρων του χώρου Σένγκεν, απόρροια αυτού συντέλεσε ο ορισμός ενός κράτους αποκλειστικά υπεύθυνου για ολόκληρη την διαδικασία ασύλου κάθε αιτούντα/αιτούσας, το οποίο ως επί το πλείστον συνέπιπτε με το κράτος υποδοχής. Απόφαση που εκ των υστέρων φάνηκε εξαιρετικά προβληματική, ειδικά μετά από τις μαζικές αφίξεις προσφύγων και μεταναστών το 2015, όπου τα κράτη μέλη τα οποία βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα επιβαρύνθηκαν δυσανάλογα συγκριτικά με τα υπόλοιπα της Ένωσης. Ακόμα ο Κανονισμός EURODAC, που εντάχθηκε στο ΚΕΣΑ, αποτελεί διευκόλυνση της εφαρμογής του Δουβλίνου, καθώς μέσα από την καταγραφή βιομετρικών στοιχείων των νεοεισαχθέντων καθίσταται δυνατό να εντοπιστούν οι πορείες τους στην ΕΕ και άρα να μπορεί να καθοριστεί η πρώτη χώρα υποδοχής (Kasparek, 2017).

Βασικός πυλώνας της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων αποτελεί ο ευρωπαϊκός οργανισμός Frontex, ο οποίος ιδρύθηκε το 2004 ως “Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης” (Frontex). Σύμφωνα με τον Leonard S. (2009) τρεις ήταν οι κύριοι λόγοι που συνέτρεξαν για την δημιουργία του Frontex. Πρώτα ήδη από τη δεκαετία του 1990 οι χώρες αναζητούσαν τρόπους να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα την προστασία των εξωτερικών τους συνόρων, δεύτερον η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης γέννησε αμφιβολίες για το κατά πόσο τα νέο εισαχθέντα κράτη, που διαμορφώνουν εκ νέου τα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε, ήταν σε θέση να τα διαφυλάξουν και τρίτον η τρομοκρατική επίθεση της 11/9 δημιούργησε φόβο, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων μέσω αυστηρότερων ελέγχων.

Αν και τα ιδανικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την μετανάστευση περιλαμβάνουν τον καταμερισμό του φορτίου, την αλληλεγγύη και την φιλοξενία, στην ουσία η προσέγγιση του φαινομένου επικεντρώνεται στον έλεγχο των μεταναστευτικών οδών και την δημιουργία νέων οργάνων με στόχο την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων, ενώ την μεγαλύτερη επιβάρυνση τελικά την υφίστανται τα συνοριακά κράτη. Παρόλα αυτά, η ρητορική της Ε.Ε άρχισε να αλλάζει μετά το 2013 και συγκεκριμένα μετά το πολύνεκρο ναυάγιο στη Λεβεντούζα όπου 368 άνθρωποι έχασαν την ζωή τους προσπαθώντας να φτάσουν από την

Λιβύη στην Ιταλία (De Bellis, 2023). Το γεγονός αυτό πυροδότησε έναν δημόσιο διάλογο σχετικά με την νομιμότητα των «σκληρών συνόρων» αλλά και την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Επιπλέον το κύμα προσφύγων και μεταναστών που έφτασαν στα ευρωπαϊκά σύνορα το 2015, κυρίως λόγω ξεσπάσματος εμφύλιου πολέμου στη Συρία, ανάγκασαν την Ευρωπαϊκή Ένωση να λάβει δραστικότερα μέτρα για την αντιμετώπιση της νέας πραγματικότητας.

1.2.Η Μεταναστευτική Πολιτική μετά το 2015

“Το 2015 καταγράφηκαν συνολικά 1.046.599 αφίξεις στην Ευρώπη. Από το σύνολο αυτό, 34.887 αφίξεις πραγματοποιήθηκαν από ξηράς και 1.011.712 από θαλάσσης” (IOM, 2015). Η πρωτόγνωρη κατάσταση ξεσκέπασε την αναληγσία της ΕΕ και οδήγησε στην αναζήτηση νέων μέσων για την επίλυση της αποκαλούμενης προσφυγικής «κρίσης». Το Μάιο 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για την Μετανάστευση, ένα σχέδιο δέκα σημείων με μέτρα άμεσης εφαρμογής όπου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τάχθηκαν υπέρ ενώ τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να το λάβουν υπόψη με βασική προτεραιότητα την προάσπιση των ανθρωπίνων ζώων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015).

Τα μέτρα που προτάθηκαν τονίζουν κυρίως την διάσωση ταξιδιωτών από την θάλασσα. Σε αυτή τη περίπτωση ο Frontex έπαιξε πλέον τον κυρίαρχο ρόλο, πάντα σε συνεργασία με την εθνική ακτοφυλακή και αστυνομία, ενώ προτεραιότητα δόθηκε στις κοινές επιχειρήσεις “Triton” και “Poseidon” τριπλασιάζοντας τον προϋπολογισμό τους. Παράλληλα έμφαση δόθηκε στη καταπολέμηση των δικτύων λαθραίας διακίνησης ανθρώπων, όπου για την αντιμετώπιση τους ο Frontex και η Europol συνεργάστηκαν. Σχετικά με τον μεγάλο όγκο αφίξεων, που είχαν επωμιστεί τα κράτη της Μεσογείου, προτάθηκε η ενεργοποίηση της αντιμετώπισης επείγουσας κατάστασης όπου σύμφωνα με το άρθρο 78 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015), προβλέπεται η μετεγκατάσταση όσων χρήζουν διεθνούς προστασίας σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέτρο που προκάλεσε αντιδράσεις, ιδιαίτερα στις χώρες του Βίσεγκραντ, οι οποίες πρόβαλαν αντιρρήσεις στην υποδοχή προσφύγων/γισσών και μεταναστριών/στων. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη συνεργασία με τρίτες χώρες, κυρίως με τις χώρες προέλευσης. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι συνεργασίες αυτές στόχευαν στην ενημέρωση των ενδιαφερόμενων για τις δυσκολίες και τα εμπόδια που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στην προσπάθειά τους να

φτάσουν στην Ευρώπη, παρέχοντας μια ρεαλιστική εικόνα για τις πιθανότητες επιτυχίας ή αποτυχίας του ταξιδιού τους. Υπό μια κριτική θεώρηση, η προσέγγιση αυτή φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο ως μηχανισμός αποτροπής της μετανάστευσης παρά ως προσπάθεια ενημέρωσης για τους πιθανούς κινδύνους.

1.3. Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας

Κομβικής σημασίας για την μεταναστευτική πολιτική της Ένωσης στάθηκε η Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας (2016). Αντικείμενα της Συμφωνίας αποτέλεσαν η μείωση των παράτυπων μεταναστών/στριών, η εξάλειψη των θανάτων στο Αιγαίο καθώς και η παροχή ασφαλέστερων διαδρομών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας μεταξύ άλλων αναφέρουν πως η Ελλάδα μπορεί να επιστρέφει «παράτυπους μετανάστες» στην Τουρκία. Με τον όρο «παράτυπος μετανάστης/στρια» χαρακτηρίστηκαν όσοι και όσες δεν συμπλήρωναν αίτηση ασύλου ή όσων η αίτηση απορρίπτονταν και όσοι / όσες εισέρχονταν στην Ελλάδα από «ασφαλή χώρα» και αιτούνταν άσυλο (Collet, 2016).

Καθοριστικός όρος εδώ είναι η έννοια της «ασφαλούς χώρας,» καθώς τότε για πρώτη φορά η Τουρκία ορίστηκε ως ασφαλής χώρα. Παρά τις ενστάσεις σχετικά με το αν μπορούσε η Τουρκία να θεωρείται ασφαλής ή όχι, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε στην αναγνώρισή της ως τέτοια. Η απόφαση αυτή, δηλαδή η αναγνώριση μιας χώρας εκτός ΕΕ ως ασφαλής, αποτελεί πρωτοφανή εξέλιξη για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, αποκαλύπτοντας την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μεταθέσει την διαχείριση της μετανάστευσης εκτός των συνόρων της (McEwen, 2017). *“Ουσιαστικά η Συμφωνία μεταφέρει το βάρος στην Τουρκία και στην Ελλάδα, αποτρέπει την δευτερογενή μετακίνηση ενώ παράλληλα προσπαθεί να αποτρέψει τους πρόσφυγες να έρθουν εξ αρχής στην Ελλάδα”* (McEwen, 2017). Σε αντάλλαγμα η ΕΕ δεσμεύτηκε ότι για κάθε Σύρο που θα προωθεί στην Τουρκία ένας Σύρος πρόσφυγας θα εισέρχεται στην Ελλάδα. Επιπλέον υποσχέθηκε να ανοίξει ξανά τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την παροχή προνομιακής βίζας για τους Τούρκους πολίτες και τέλος να παράσχει οικονομική στήριξη στην Τουρκία για τις ανάγκες των προσφύγων που φιλοξενεί.

Εννιά χρόνια μετά την Συμφωνία και ο στόχος της Τουρκίας για ένταξη της στην Ε.Ε δεν έχει ευδοκιμήσει. Παράλληλα ο Τούρκος Πρόεδρος είχε χρησιμοποιήσει την Συμφωνία για να απειλήσει την Ένωση προκειμένου να επιδιώξει αυξημένη οικονομική βοήθεια για τη φιλοξενία προσφύγων και την υποστήριξη των τουρκικών στρατιωτικών επιχειρήσεων στην

βόρεια Συρία (GarcésMascareñas, 2022). Το Φλεβάρη του 2020 μετά από τον θάνατο 33 Τούρκων στρατιωτών στον Ιντλίμπ της Συρίας, η Τουρκία ανακοίνωσε ότι θα ανοίξει τα σύνορά της προς της Ευρώπη στέλνοντας πάνω από 13.000 ανθρώπους στους ελληνοτουρκικά σύνορα (Reidy, 2020, GarcésMascareñas, 2022). Γεγονός που προκάλεσε άμεση αντίδραση τόσο από τις ελληνικές αρχές όσο και από ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς έσπευσαν να συνδράμουν τα ελληνοτουρκικά σύνορα τόσο υλικοτεχνικά όσο και οικονομικά (Amnesty International, 2020).

Μετά το περιστατικό εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο, παρόμοια φαινόμενα παρατηρήθηκαν και στα σύνορα της Λευκορωσίας με τη Λιθουανία, τη Λετονία και την Πολωνία τον Ιούλιο του 2021. Το εν λόγω περιστατικό εντάσσεται στο πλαίσιο γεωπολιτικών πιέσεων, καθώς η Λευκορωσία φέρεται να χρησιμοποίησε το μεταναστευτικό ως μέσο πίεσης για την άρση των κυρώσεων που της είχε επιβάλει η Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά την περίοδο των μαζικών διαδηλώσεων στη χώρα. Η αντίδραση των εν λόγω κρατών-μελών, με την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης στα σύνορα, ανέδειξε για ακόμη μία φορά την επιτακτική ανάγκη διαμόρφωσης μιας συνεκτικής και κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στο πεδίο της μετανάστευσης και του ασύλου, με στόχο την παρεμπόδιση αντίστοιχων περιστατικών.

Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, αν και προβλέπεται να τεθεί σε εφαρμογή το 2026, φαίνεται να αντανάκλα τη διπλή διάσταση της προσφυγικής πρόκλησης: αφενός ως εσωτερικό ζήτημα διαχείρισης μεγάλων μετακινούμενων πληθυσμών και αφετέρου ως εξωτερική απειλή, μέσω της εργαλειοποίησης του φαινομένου από τρίτες χώρες. Ωστόσο, εγείρονται σημαντικά ερωτήματα ως προς την εστίαση του Συμφώνου στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ασφαλή διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Χαρακτηριστική είναι η απουσία αναφοράς στο Παγκόσμιο Σύμφωνο για μια Ασφαλή, Συντεταγμένη και Τακτική Μετανάστευση, το οποίο υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ το 2018 και αποτέλεσε το πρώτο επίσημο κείμενο που καθόρισε θεμελιώδεις αρχές προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών (Κοππά, 2020). Η έλλειψη αυτή υποδηλώνει πως η Ε.Ε. προτάσσει τη δική της προσέγγιση έναντι εκείνης του ΟΗΕ, παραβλέποντας τις συχνά καταγεγραμμένες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταναστών και προσφύγων εντός των ευρωπαϊκών συνόρων (Κοππά, 2020). Στο πλαίσιο αυτό, ο κύριος στόχος της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής φαίνεται να είναι η επιτάχυνση των διαδικασιών επιστροφής, αφήνοντας σε δεύτερο πλάνο τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, όπως η ισότητα, η αλληλεγγύη, η ανθρωπιά και η αξιοπρέπεια.

Κεφάλαιο 2: Το ελληνικό ιστορικοπολιτικό συγκείμενο. Ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Η Ελλάδα πριν το 1990 αποτελούσε κατ' εξοχήν χώρα προέλευσης μεταναστών και όχι χώρα υποδοχής. Χαρακτηριστικά από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ως το 1977 οι μόνιμοι Έλληνες μετανάστες ανήλθαν στους 1.236.280 αριθμός που αποτελούσε το 13% του ελληνικού πληθυσμού (Χριστόπουλος, 2024). Κυρίως μετανάστευαν σε βιομηχανοποιημένες χώρες όπως Γερμανία, ΗΠΑ, Καναδά και Αυστραλία κατατάσσοντας την Ελλάδα, στην δεύτερη μεγαλύτερη χώρα προέλευσης μεταναστών στον ευρωπαϊκό νότο μετά την Πορτογαλία (Χριστόπουλος, 2024, Karamanidou, 2021).

Αυτό άρχισε να αλλάζει από την δεκαετία του '90 και έπειτα όπου, εξαιτίας της κατάρρευσης των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, η Ελλάδα κατέστη χώρα προορισμού πολιτών τρίτων χωρών, δηλαδή κρατών εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με κυριότερη χώρα προέλευσης την Αλβανία. Ως εκ τούτου, η ελληνική κυβέρνηση, σε σύγκριση με άλλες δυτικές χώρες, αναγκάστηκε σχετικά αργοποιημένα να προβεί στον σχεδιασμό μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία θα έπρεπε να περιλαμβάνει και χαρακτηριστικά ένταξης. *“Η ανάγκη δημιουργίας συνθηκών ένταξης και ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία αποτελεί προτεραιότητα μιας ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής, αφού με τούτο τον τρόπο εξασφαλίζεται η ευημερία των κατοίκων της χώρας ανεξαρτήτου προέλευσης και καταγωγής”* (Μπουρούτης, 2022). Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν φαίνεται να απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ιδιαίτερα όσον αφορά μετανάστες από την Ασία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, καθώς ακόμα και σήμερα οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί αντιμετωπίζονται, ως “απειλή” για την εσωτερική ασφάλεια, την δημόσια τάξη και την ελληνική ταυτότητα ενώ οι συνθήκες απασχόλησης και το βιοτικό τους επίπεδο απέχουν σημαντικά από εκείνες των γηγενών.

Αναμφίβολα, η διαμόρφωση της κοινής γνώμης επηρεάστηκε από την στοχοθεσία της μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία αποσκοπούσε στον περιορισμό των μετακινήσεων, είτε νόμιμων είτε παράτυπων, δίνοντας έμφαση στον έλεγχο τόσο στο εσωτερικό όσο και στο

εξωτερικό, αντί για τη νομιμοποίηση και ενσωμάτωση των επί χρόνια χιλιάδων παράτυπων και νόμιμων μεταναστών/στριών. (Πανταζής, 2023, Μπουρούτης, 2022).

Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία οι ελληνικές κυβερνήσεις προβλέπουν πρωτίστως στο συνοριακό έλεγχο και στην αποτρεπτική πολιτική εισόδου στην χώρα, συμβάλλοντας στην συνέχιση της σκιαγράφησης των μεταναστών ως απειλή αντί για αιτούντες διεθνούς προστασίας ή, πιο συγκεκριμένα, ως άτομα που, στο πλαίσιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους, επιδιώκοντας ένα καλύτερο μέλλον, ακολουθώντας το ιστορικό παράδειγμα εκατομμυρίων Ελλήνων μεταναστών κατά το παρελθόν.

2.1.Ιστορική Αναδρομή της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα γεγονότα της δεκαετίας του 1990 ανάγκασαν την Ελλάδα να διαμορφώσει μακροπρόθεσμη μεταναστευτική πολιτική. Το 1991 η κυβέρνηση θέσπισε το Νόμο 1975/1991 με τίτλο *«Είσοδος-Έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις»* (Πανταζής, 2023), ο οποίος προέβλεπε στον περιορισμό και τον αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων εστιάζοντας σε αστυνομικής φύσεως διοικητικά μέτρα και αυστηρές ποινές στους “παραβάτες”. Ουσιαστικά ο νόμος καθιστούσε σχεδόν ανέφικτη την είσοδο και εγκατάσταση ξένων στη χώρα με σκοπό την εργασία (Τριανταφυλλίδου, 2010).

Το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών ήρθε το 1997 μέσα από δύο προεδρικά διατάγματα (ΠΔ 358 και 359/1997) (Καψάλης, 2018), όπου προέβλεπαν πρώτα την αίτηση για την απόκτηση λευκής κάρτας και έπειτα πράσινης η οποία εξασφάλιζε περιορισμένη νόμιμη διαμονή στην Ελλάδα. Στόχο και εδώ δεν φαίνεται να αποτελεί η ενσωμάτωση αλλά η προσωρινή νομιμότητα. Οι διαδικασίες ξεκίνησαν το 1998, όπου 371.641 μετανάστες αιτήθηκαν για την έκδοση λευκής κάρτας από τους οποίους οι 212.860 πέρασαν στην δεύτερη φάση (Πανταζής, 2023).

Το έτος 2001 σύμφωνα με τον Χριστόπουλο (2024) ο Νόμος 2910/2001 συγκρότησε την πρώτη προσπάθεια συνολικής αντιμετώπισης της μετανάστευσης στη χώρα. Στην ουσία πάλι εστίαζε στην καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και στην ρύθμιση του φαινομένου, συμπεριλαμβανομένου διατάξεις για τον έλεγχο των συνόρων, προϋποθέσεις εισόδου στη χώρα για εργασία ή σπουδές, ενώ επεκτάθηκε το σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη όπου χρηματοδοτούνταν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Πανταζής, 2023). Στη συνέχεια, το 2011 με τον Νόμο 3907/2011 συγκροτήθηκε η Ανεξάρτητη Αρχή Ασύλου, η οποία τέθηκε αρμόδια στην θέση της Ελληνικής Αστυνομίας για τις διαδικασίες εισόδου και επιστροφής των μεταναστών και μεταναστριών (Κυβέρνηση της Ελλάδας, 2011).

Καθοριστικός ήταν και ο ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία μέχρι τότε είχε την ευθύνη για τη διαδικασία υποδοχής, την εξέταση και τον προσδιορισμό των αιτημάτων ασύλου. Πολλές φορές είχε κατηγορηθεί για πρακτικές μη προσκείμενες στα ευρωπαϊκά νομικά πλαίσια, ενδεικτικά είχαν αναφερθεί συλλήψεις, κρατήσεις σε εξειδικευμένα κέντρα και εμπόδια στην διαδικασία ασύλου (Karamanidou, 2021). Παράλληλα η απουσία εξειδικευμένου προσωπικού δυσχέραινε τις διαδικασίες, καθώς δεν παρέχονταν νομική υποστήριξη στις αιτήσεις και αιτούντες ασύλου, ενώ οι συνεντεύξεις διεξάγονταν από μη έμπειρα στελέχη της αστυνομίας, επικεντρώνοντας κυρίως στον τρόπο εισόδου, αντί στους λόγους που ώθησαν στην μετακίνηση ή και αναζήτηση διεθνούς προστασίας. Αναφορικά με το τεχνικό κομμάτι των συνεντεύξεων, η έλλειψη διερμηνέων δυσκόλευε παραπάνω την κατάσταση, αφού η επικοινωνία διεξάγονταν στην αγγλική γλώσσα, την οποία, η πλειοψηφία των αιτούντων και αιτουσών δεν ομιλούσε με αποτέλεσμα οι αιτήσεις να απορρίπτονται χωρίς να έχουν ολοκληρωθεί σωστά οι απαιτούμενοι έλεγχοι.

2.2.Η επονομαζόμενη μεταναστευτική «κρίση» του 2015

Το έτος 2015 αποτελεί ορόσημο τόσο για την Ευρώπη όσο και για την Ελλάδα, καθώς, λόγω ενόπλων συγκρούσεων είτε σε εξέλιξη είτε ως απόρροια αυτών, η Ελλάδα αναδείχθηκε κεντρικό σημείο υποδοχής χιλιάδων μεταναστών/στριών και προσφυγισσών/γων. Αν και θεωρητικά το ελληνικό κράτος ήταν εξοικειωμένο με την μετανάστευση, η μαζική άφιξη μεικτών πληθυσμιακών ροών, σε συνδυασμό με την απουσία συνολικής και συνεκτικής εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής, διαμόρφωσαν μία κατάσταση «χάους», ιδιαίτερα στα νησιά του Βορείου Αιγαίου. Σύμφωνα με την Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής κατά την περίοδο 2015-2016 αφίχθηκαν 1.200.000 άτομα που αιτούνταν διεθνή προστασία ή βρίσκονταν σε μεταναστευτική διαδικασία (Ελληνική Κυβέρνηση, 2017)

Το ελληνικό κράτος προσπαθώντας να ανταπεξέλθει στην νέα αυτή πραγματικότητα δεσμεύτηκε να δημιουργήσει δομές φιλοξενίας, ή αλλιώς Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, ή αλλιώς «hotspots» καταργώντας τους αυτοσχέδιους καταυλισμούς (Ειδική

Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής, 2017), πολιτική που εκ των υστέρων αποδείχτηκε οικτρή, όπως καταδεικνύεται από την εξέλιξη της μεγαλύτερης δομής υποδοχής στην Ευρώπη, της Μόριας. Το 2020, η συγκεκριμένη δομή καταστράφηκε ολοσχερώς από πυρκαγιά που προκλήθηκε από τους/τις ίδιους/ιες τους/τις διαμένοντες/ουσες, οι οποίοι/ες βρίσκονταν υπό συνθήκες περιορισμού λόγω των μέτρων για την πανδημία του κορονοϊού. Οι ίδιοι/ες διαμένοντες/ουσες αλλά και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών περιέγραφαν τις συνθήκες διαβίωσης στις συγκεκριμένες δομές απάνθρωπες ενώ χαρακτήριζαν τη Μόρια, κόλαση (Müller, 2020). Οι ανάγκες μίας συγκεντρωτικής αρχής που θα απασχολούνταν αμιγώς με το ζήτημα της μετανάστευσης οδήγησε στις 4 Νοεμβρίου 2016 στη δημιουργία του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, μέσω του ΠΔ 123 (Εθνικό Τυπογραφείο, 2020), που αποτέλεσε την πλέον αρμόδια αρχή για την εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής. Το υπουργείο καταργήθηκε από την νέα κυβέρνηση το 2020, η οποία ίδρυσε στην θέση του το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, έχοντας τις ίδιες αρμοδιότητες, δηλαδή την διαμόρφωση και εκτέλεση της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

2.3. Η μεταναστευτική πολιτική από το 2019 και έπειτα

Από το 2019 παρατηρείται αυστηροποίηση των μέτρων με στόχο την μείωση των ροών. Ήδη πολλές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρονται σε παράνομες επαναπροωθήσεις, ειδικά στα θαλάσσια σύνορα και σε διαδικασίες καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως, παρακράτηση εγγράφων των αιτούντων και αιτουσών ασύλου (IOM, 2020, Amnesty International, 2021). Ακόμη, τρεις μέρες μετά την ανάληψη της εξουσίας, η νέα κυβέρνηση του 2019 κατήργησε το διάταγμα για την απόδοση αριθμών κοινωνικής ασφάλισης στους αιτούντες και αιτούσες αντικαθιστώντας το με τον προσωρινό αριθμό κοινωνικής ασφάλειας (ΠΑΑΥΠΑ), ο οποίος παρείχε πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη και είχε ισχύ έως και έξι μήνες από την υποβολή αίτησης ασύλου (Lipold, 2023). Η παραπάνω πολιτική δέχτηκε έντονη κριτική σχετικά με τις επιπτώσεις που προκάλεσε όπως, η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες, καθώς ορισμένες δομές δεν αναγνώριζαν το ΠΑΑΥΠΑ, καθυστερήσεις στην απόδοσή του, που οδήγησαν σε μεγάλες περιόδους χωρίς ιατροφαρμακευτική κάλυψη, και αύξησε τις ανισότητες αντιμετωπίζοντας τους αιτούντες και τις αιτούσες ως «ανθρώπους δεύτερης κατηγορίας» (Διεθνής Αμνηστία, 2019).

Ένα ακόμη μέτρο που επιβλήθηκε το 2019 μέσα από τον Νόμο 463 6/2019 ήταν η αλλαγή της εννοιοδότησης του όρου «ευαλωτότητα» που, περιορίστηκε μόνο στη ρήτρα του μετατραυματικού στρες, καθώς, όπως ισχυρίστηκε το υπουργικό συμβούλιο, ο όρος είχε χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά. Ο πραγματικός σκοπός όμως αυτής της σημασιοδοτικής συρρίκνωσης, φαίνεται να είναι η μείωση των αφιχθέντων και αφιχθεισών. Με άλλα λόγια η νομοθεσία τοποθετεί περισσότερα εμπόδια στην απόκτηση διεθνούς προστασίας, επιδιώκει περισσότερες απορρίψεις αιτημάτων και επομένως περισσότερες επιστροφές σε τρίτες χώρες. Ακόμα μία απόφαση που επιβεβαιώνει τους πολιτικούς στόχους σχετικά με την αύξηση των επιστροφών, ήταν η διεύρυνση του καταλόγου των ασφαλών χωρών καταγωγής, Χώρες που προηγουμένως θεωρούνταν μη ασφαλείς επαναξιολογήθηκαν και χαρακτηρίστηκαν ασφαλείς, επιτρέποντας έτσι στην Ελλάδα να επιστρέφει σε αυτές υπηκόους που δεν πληρούσαν τα κριτήρια παραμονής στη χώρα. Ενδεικτικά στις ασφαλείς χώρες προέλευσης εντάχθηκαν το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν (Lipold, 2023).

Ακόμη μία αλλαγή που προήλθε το 2019, ήταν η διακοπή του προγράμματος ΕΣΤΙΑ. Σχεδόν αμέσως μετά τις μαζικές ροές του 2015 δημιουργήθηκε το πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ το οποίο χρηματοδοτούνταν από την ΕΕ, το διαχειρίζονταν το UNCHR, το υποστήριζε η ελληνική κυβέρνηση και υλοποιούνταν σε συνεργασία με ΜΚΟ και τοπικούς φορείς (Tramountanis, 2024). Το πρόγραμμα κυρίως παρείχε οικονομική και στεγαστική στήριξη σε περίπου 20.000 αιτούντες/αιτούσες ασύλου και πρόσφυγες/προσφύγισσες ενώ προτεραιότητα δίνονταν σε ευάλωτες οικογένειες τεσσάρων ατόμων και πάνω.

Ωστόσο το 2021 η ευθύνη του προγράμματος μετατέθηκε στο ελληνικό κράτος, όπου το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου έσπευσε να διακόψει στα τέλη του 2022, με αποτέλεσμα όσοι χρειάζονταν οικονομική βοήθεια να χρειάζεται να επιστρέψουν πίσω στους προσφυγικούς καταυλισμούς για να τη δικαιούνται. Από την άλλη μεριά όσοι είχαν αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα είχαν την δυνατότητα να επωφεληθούν από το πρόγραμμα HELIOS, το οποίο εκτελείται από τον IOM σε συνεργασία με εθνικές αρχές και ΜΚΟ και από το 2022 χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (Tramountanis, 2024). Το πρόγραμμα προσφέρει δραστηριότητες και προγράμματα με στόχο την ενδυνάμωση, την ένταξη και την εύρεση εργασίας, ενώ παράλληλα εξασφαλίζει επίδομα στέγασης (Lipold, 2023).

Επιπλέον το 2019 κατατέθηκε τροπολογία στο κοινοβούλιο όπου όριζε την διαμόρφωση λίστας ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό στην Ελλάδα, ενδεικτικά ζητούνταν να γνωστοποιηθούν τα μέλη, οι υπάλληλοι καθώς και οι ρόλοι, οι

δραστηριότητες και ο τόπος εργασίας. Μια εξέλιξη που προκάλεσε κριτική, κυρίως από ανθρωπιστικές οργανώσεις, ενώ παράλληλα συνέβαλε στο ελληνικό κράτος στην κατηγοριοποίηση και στον έλεγχο των ομάδων που δραστηριοποιούνται στο μεταναστευτικό ζήτημα στην επικράτειά του.

Με το ξέσπασμα της πανδημίας του Covid 19, οι δομές φιλοξενίας έκλεισαν ολοκληρωτικά πριν από την επιβολή καθολικό lockdown, με την αιτιολογία της προάσπισης του κοινού από την εξάπλωση του ιού. Η παραπάνω κίνηση στοχοποίησε τους διαμένοντες και διαμένουσες των hotspot και τους στιγματίσει με την ετικέτα του εν δυνάμει φορέα. Η εφαρμογή αυστηρών περιορισμών οδήγησε στην πυρκαγιά στη Μόρια, μετά την οποία ακολούθησε η μεταφορά ατόμων στην ενδοχώρα, ενώ κατασκευάστηκε νέο ΚΥΤ, παρά τις έντονες αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας. Τα μέτρα άρχισαν να σκληραίνουν ακόμα πιο πολύ μετά τα επεισόδια στον Έβρο το 2020, όπου για πρώτη φορά ανοικτά η Ελλάδα χαρακτηρίστηκε η «ασπίδα της Ευρώπης» αποδεικνύοντας την απροσπελασιμότητα της μέσα από την επέκταση και ενίσχυση του φράχτη στον Έβρο, με ξεκάθαρο πλέον στόχο την αποτρεπτική μεταναστευτική πολιτική και τη μηδενική ανοχή σε νέες αφίξεις.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Χριστόπουλος (2024), *«σε ό,τι αφορά το ζήτημα των πληθυσμιακών μετακινήσεων και της ανθρώπινης κινητικότητας εν γένει, στην Ελλάδα δεν είμαστε μόνο αιχμάλωτοι της γεωγραφίας μας, αλλά και της ιδεολογίας. Δεν είναι μόνο η πραγματικότητα, λοιπόν, αλλά και οι αναπαραστάσεις της στις ανθρώπινες συνειδήσεις. Αυτές οι αναπαραστάσεις φτάνουν ενίοτε στο ακραίο σημείο να αναπαράγουν ιδιαίτερες νοσηρές συμπεριφορές, π.χ. το να κυκλοφορούν στον Έβρο οπλισμένες ομάδες πολιτών που κυνηγούν μετανάστες»*. Η ελληνική κοινωνία εν τέλει δείχνει να επιδιώκει όλο και πιο σκληρά αποτρεπτικά μέτρα, προσπαθώντας να απαγορεύσει σε κάθε αλλοδαπό να «εισχωρήσει» στα εδάφη και στην κουλτούρα της. Η αλλαγή της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας, αντικατοπτρίζεται και στον κοινωνικό παλμό ο οποίος απ' ότι φαίνεται δεν διαφοροποιείται σημαντικά από την επίσημη πολιτική στάση.

Κεφάλαιο 3^ο: Θεωρητικό Πλαίσιο

3.1.Κονστρουκτιβιστική Θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων

Ο Κονστρουκτιβισμός δεν χρησιμοποιείται ευρέως ως μία θεωρία διεθνών σχέσεων, ούτε αποτελεί αποκλειστικά ένα πλαίσιο προς εφαρμογή στο συγκεκριμένο πεδίο. Ωστόσο, συγκυρίες όπως η ανάγκη ανάδειξης «μη ορθολογικών» μοντέλων στις διεθνείς σχέσεις, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι θεωρίες περί «Παγκόσμιας τάξης» και η ανάδειξη θεωρητικών «διπόλων» στον τομέα, επέτρεψαν τη σταδιακή υιοθέτησή του στο πλαίσιο αυτό.

Η αξιοποίηση του κονστρουκτιβισμού ως θεωρητικού πλαισίου στον τομέα των διεθνών σχέσεων πραγματοποιείται μέσα από ένα εύρος θεωρητικών σχολών όπου περιλαμβάνουν την Αγγλική Σχολή, τη Σχολή της Παγκόσμιας Κοινωνίας, τις Μεταμοντέρνες και τις Φεμινιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων (Καλογερόπουλος, 2008).

Οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι η κρατική παρέμβαση στις διεθνείς σχέσεις δεν καθορίζεται από συστημικές λειτουργίες ή ποικίλες αποφάσεις, όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα. Υιοθετώντας μια συστημική μεθοδολογία για την ανάλυση του κράτους, υποθέτουν ότι, παρά τις διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή και τη λήψη αποφάσεων (εμπειρικά στοιχεία), τα κράτη λειτουργούν θεμελιωδώς με παρόμοιο τρόπο ως διεθνείς δρώντες (Wendt, 1999). Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος ορίζεται εξωτερικά και δεν αυτοπροσδιορίζεται όπως υποστηρίζει ο Wendt (1999). Ο ίδιος θεωρητικός, παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά του κράτους ως μοναδικά αλλά και αναλλοίωτα:

- A. Δομική νομική τάξη
- B. Μονοπώλιο έννομης βίας
- Γ. Κυριαρχία
- Δ. Κοινωνία
- E. Έδαφος

Ο κονστρουκτιβισμός βλέπει τον κόσμο και τη γνώση γι' αυτόν ως κοινωνικά παραγόμενα. Αυτή η προοπτική αφορά την ουσία της πραγματικότητας και τη φύση της γνώσης, που συχνά αναφέρονται ως οντολογία και επιστημολογία στην ερευνητική ορολογία.

Ο Alexander Wendt (1995) παρέχει μια απεικόνιση της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας υποστηρίζοντας ότι 500 βρετανικά πυρηνικά όπλα αποτελούν μικρότερο κίνδυνο για τις Ηνωμένες Πολιτείες από ό,τι πέντε πυρηνικά όπλα της Βόρειας Κορέας. Οι ταυτίσεις δεν προκύπτουν από τα ίδια τα πυρηνικά όπλα (η υλική δομή) αλλά από τη σημασία που αποδίδεται στην υλική δομή (η ιδεολογική δομή). Οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι η δράση και η δομή είναι συν-συνθετικές, υποδεικνύοντας ότι οι δομές επηρεάζουν τη δράση και το αντίστροφο. Η δράση δηλώνει την ικανότητα ενός ατόμου να ενεργεί, ενώ η δομή αφορά το διεθνές σύστημα που αποτελείται από υλικά και ιδεολογικά στοιχεία.

Οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι τα κράτη μπορεί να διαθέτουν πολλές ταυτότητες που διαμορφώνονται κοινωνικά μέσω των αλληλεπιδράσεων με άλλες οντότητες. Οι ταυτότητες είναι αναπαραστάσεις της αυτοαντίληψης ενός κράτους, οι οποίες στη συνέχεια υποδεικνύουν τα συμφέροντά του. Οι κονστρουκτιβιστές τις θεωρούν σημαντικές, καθώς υποστηρίζουν ότι οι ταυτότητες διαμορφώνουν τα ενδιαφέροντα και τις συμπεριφορές. Η ταυτότητα ενός μικρού κράτους, για παράδειγμα, δηλώνει ένα διαφορετικό σύνολο συμφερόντων σε σύγκριση με εκείνα που συνδέονται με ένα μεγάλο κράτος. Το μικρό κράτος είναι αναμφισβήτητα περισσότερο επικεντρωμένο στην επιβίωσή του, ενώ το μεγάλο κράτος ενδιαφέρεται να κυριαρχήσει στις παγκόσμιες πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές υποθέσεις (Theys, 2018).

Οι δραστηριότητες ενός κράτους πρέπει να συμπίπτουν με την ταυτότητά του. Ένα κράτος δεν μπορεί να συμπεριφέρεται αντίθετα προς την ταυτότητά του, καθώς αυτό θα υπονόμει τη νομιμότητα της ταυτότητας αυτής, μαζί με τις επιλογές του. Οι κοινωνικοί κανόνες είναι επίσης κεντρικής σημασίας για τον κονστρουκτιβισμό και ορίζονται γενικά ως «ένα πρότυπο κατάλληλης συμπεριφοράς για τους δρώντες με δεδομένη ταυτότητα» (Katzenstein, 1996). Τα κράτη που συμμορφώνονται με μια συγκεκριμένη ταυτότητα αναμένεται να συμμορφώνονται με τα πρότυπα που συνδέονται με την ταυτότητα αυτή. Αυτή η διαδικασία είναι επίσης γνωστή ως «η λογική της καταλληλότητας», όπου οι δρώντες συμπεριφέρονται με ορισμένους τρόπους επειδή πιστεύουν ότι αυτή η συμπεριφορά είναι κατάλληλη (March J., G., Olsen J. P., 1998). Τέλος η γλώσσα και ο λόγος εν γένει διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για τους κριτικούς κονστρουκτιβιστές επειδή κατασκευάζουν και έχουν την ικανότητα να αλλάζουν την κοινωνική πραγματικότητα και να ορίζουν νέες σχέσεις ισχύος (Theys, 2018, Onuf 1989)

Σε αυτή την οπτική, η εξωτερική πολιτική ή η στάση του κράτους απέναντι στους μετανάστες και τις μετανάστριες δεν είναι αποτέλεσμα σταθερών εθνικών συμφερόντων, αλλά εκφάνσεις της ταυτότητας που το ίδιο το κράτος παράγει και αναπαράγει μέσα από μηχανισμούς νοσηματοδότησης (Katzenstein, 1996). Η κατασκευή του «άλλου» ως απειλή εντάσσεται στη «λογική της καταλληλότητας» (logic of appropriateness), όπου το κράτος ενεργεί σύμφωνα με ό,τι το ίδιο θεωρεί συμβατό με την ταυτότητά του (March&Olsen, 1998).

3.2.Θεωρίες Ασφαλειοποίησης

3.2.1.Σχολή Κοπεγχάγης

Ως κριτική θεωρία, η Σχολή της Κοπεγχάγης εστιάζει ριζοσπαστικά στο ζήτημα της ασφάλειας, διευρύνοντας το πλαίσιο μελέτης και εντάσσοντας νέες μεταβλητές. Η θεωρία αυτή, σε αντίθεση με την Σχολή του Παρισιού, δεν επικεντρώνεται στον παράγοντα ή τον δρώντα ασφάλειας, αλλά στις πρακτικές και στο τρόπο διαμόρφωσής της απειλής.

Η ονομασία προέρχεται από την ερευνητική ομάδα του Copenhagen Peace Research Institute (COPRI), που ιδρύθηκε στο 1984 από το κοινοβούλιο της Δανίας με στόχο να μελετηθούν ζητήματα ειρήνης και ασφάλειας υπό το πρίσμα της διποκειμενικότητας. Βασικοί εκφραστές της Σχολής ήταν οι ερευνητές BarryBuzan, OleWæver, και Jaap de Wilde (Sezal, 2019). Η Σχολή της Κοπεγχάγης εισήγαγε καινοτόμες ιδέες και τρόπους ανάλυσης της ασφάλειας με βασικότερο ίσως τον όρο της ασφαλειοποίησης. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις σε σχέση με το ζήτημα της ασφαλειοποίησης έχουν επικεντρωθεί κατά κύριο λόγο σε διάφορες μεμονωμένες πτυχές της έννοιας, που περιλαμβάνουν τη σημασία της ταυτότητας (McDonald, 2008), τις γραφειοκρατικές διαδικασίες (Bigo, 2002), τις ηθικές εκτιμήσεις, τη δράση και το λόγο (Stritzel, 2014), τη μη άρθρωση/σιωπή (Hansen, 2011), τις εικόνες και την οπτική γλώσσα (Stritzel, 2014).

Η Σχολή της Κοπεγχάγης θεωρεί ότι η ασφάλεια αφορά την επιβίωση. Οι θεωρητικοί της Σχολής υποστηρίζουν ότι ένα πρόβλημα στις διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζεται ως ζήτημα ασφάλειας όταν διαμορφώνεται ως υπαρξιακός κίνδυνος για μια συγκεκριμένη οντότητα, η οποία απαιτεί άμεσες και έκτακτες απαντήσεις. Εν τούτης δεν απορρίπτει εν γένει τις παραδοσιακές, νεορεαλιστικές, προσεγγίσεις για την ασφάλεια, αλλά προβαίνει σε διεύρυνσή τους. Το εννοιολογικό πλαίσιο των θεωρητικών της Σχολής της Κοπεγχάγης -ένα μείγμα

νεορεαλιστικών και κοινωνικών κονστρουκτιβιστικών ιδεών- αποκλίνει σημαντικά από εκείνο των παραδοσιακών ομολόγων τους. Αναλυτικότερα μπορούν να προσδιοριστούν τρία αναλυτικά πλαίσια: οι τομείς της ασφάλειας, η θεωρία του περιφερειακού συμπλέγματος ασφάλειας και η θεωρία της ασφαλειοποίησης (Diskaya, 2013).

Οι ερευνητές της Σχολής (1998) ανέπτυξαν πέντε τομείς ανάλυσης της ασφάλειας τον στρατιωτικό, τον πολιτικό, τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό. Ο καθένας από τους παραπάνω τομείς δέχεται διαφορετικές απειλές, οι οποίες νομιμοποιούνται δια μέσω του λόγου, με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά, απειλώντας πάντα την ασφάλεια του κράτους και των πολιτών. Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι οι θεωρητικοί της σχολής δεν στοχεύουν να ορίσουν τι αποτελεί και τι όχι ζήτημα ασφάλειας, αλλά να παρατηρήσουν τον τρόπο κοινωνικής κατασκευής της απειλής.

Η θεωρία της ασφαλειοποίησης υποστηρίζει ότι ένα ζήτημα θεωρείται ζήτημα ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις όχι λόγω της αντικειμενικής απειλής του για το κράτος (ή άλλο αντικείμενο αναφοράς), αλλά επειδή έχει παρουσιαστεί ως τέτοιο από παράγοντες εξουσίας οι οποίοι το πλαισιώνουν και το παρουσιάζουν ως τον απόλυτο κίνδυνο. Η ασφαλειοποίηση επιτυγχάνεται όταν το κοινό που λαμβάνει το μήνυμα αποδεχτεί την απειλή και την εσωτερικεύσει ως εν δυνάμει υπαρξιακό κίνδυνο, νομιμοποιώντας τυχόν μέτρα προς την αντιμετώπισή της, που υπό κανονικές συνθήκες θεωρούνται αθέμιτα. Με τον τρόπο αυτό, ο δρών έχει διεκδικήσει την νομιμοποίηση για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Η ασφάλεια είναι εγγενώς μια αυτοαναφορική πρακτική: ένα πρόβλημα χαρακτηρίζεται ως ζήτημα ασφάλειας μόνο λόγω του χαρακτηρισμού του ως τέτοιο. Η Σχολή της Κοπεγχάγης συγγενεύει με τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό καθώς μέσω αυτού καταδεικνύει τον τρόπο που ο λόγος μετατρέπεται σε ασφαλειακή πράξη. Με άλλα λόγια ένα ζήτημα είναι δυνατό να ασφαλειοποιηθεί όχι λόγω της ύπαρξης πραγματικού κινδύνου αλλά λόγω της παρουσίας του ως τέτοιου. Ιδιαίτερα μεθοδολογικά, δίνει έμφαση στην ρηματική κατασκευή της απειλής από τους παράγοντες ασφαλειοποίησης η οποία καταλήγει να μετατραπεί σε κατάσταση «εκτάκτου ανάγκης» (Balzacq, 2015). Η αποδοχή από το κοινό είναι απαραίτητη για την ανύψωση του προβλήματος πάνω από τη συμβατική πολιτική, επιτρέποντας έτσι να παρακαμφθούν οι συνήθεις διαδικασίες και να θεσπίσουν δράσεις έκτακτης ανάγκης (Diskaya, 2013).

Στην ουσία οι ακόλουθοι της Σχολής της Κοπεγχάγης προσδίδουν στην ασφάλεια αρνητικό φορτίο, καθώς θεωρείται πως όταν ένα ζήτημα περνάει στην σφαίρα της ασφάλειας

η διαχείριση του σε επίπεδο καθημερινής πολιτικής έχει αποτύχει. Στόχος των μελετητών αποτελεί ο περιορισμός ασφαλειοποίησης κοινωνικοπολιτικών ζητημάτων καθώς μέσω αυτού και της αλληπάλληλης διαμόρφωσης ηθικών πανικών στην κοινωνία, συγκεκριμένες ελίτ εύκολα μπορούν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους έναντι του συλλογικού καλού.

3.2.2.Σχολή Παρισιού

Η Σχολή του Παρισιού όσον αφορά την ανάπτυξη θεωριών ασφαλειοποίησης, με βασικό εκπρόσωπο τον Didier Bigo, έχει ως στόχο της να ενσωματώσει και άλλους κλάδους στη μελέτη της ασφάλειας, προβαίνοντας στην ανάλυση των εν λόγω ζητημάτων χρησιμοποιώντας εννοιολογικά και επιχειρησιακά εργαλεία από τους τομείς των διεθνών σχέσεων, της κοινωνιολογίας και της εγκληματολογίας. Η κύρια συμβολή της Σχολής του Παρισιού αφορά την εστίαση στην ανάλυση των Λόγων και την ανάδειξη της σημασίας των πρακτικών ασφάλειας, ενώ παράλληλα βασίζεται στις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις των Bourdieu και Foucault (Bigo&Tsoukala, 2008).

Χρησιμοποιώντας το πλαίσιο του Bourdieu, η Σχολή του Παρισιού υποστηρίζει ότι η δράση διαμορφώνεται από το «habitus» του ατόμου. Αντίστοιχα με τις συνιστώσες της ταυτότητας και της θεμελιώδους εμπιστοσύνης του πλαισίου οντολογικής ασφάλειας, το habitus δηλώνει έναν ημι-συνειδητό προσανατολισμό που διαθέτουν τα άτομα απέναντι στον κόσμο, ο οποίος χρησιμεύει ως θεμέλιο της δράσης τους. Υπάρχουν αρκετές διασταυρώσεις μεταξύ των εννοιών του habitus και της ταυτότητας. Η Σχολή του Παρισιού προσδίδει έμφαση στη σχεσιακή φύση της ταυτότητας και του habitus (Langwald, 2021) και κυρίως καταπιάνεται με τις πρακτικές ασφάλειας, δηλαδή εστιάζει την μελέτη μετά την νομιμοποίηση της απειλής, επισημαίνοντας πως η ασφάλεια και η ανασφάλεια είναι αλληλένδετες και διαμορφώνονται μέσα από πρακτικές των ελίτ.

Ο Bigo υιοθέτησε την έννοια της «κοινωνίας του κινδύνου» και τη συνέδεσε με την πολιτική της ανησυχίας (Bigo&Walker, 2016). Επιπλέον, οι εκπρόσωποι της Σχολής του Παρισιού υποστηρίζουν ότι ο όρος «ασφάλεια» λειτουργεί ως σύνθημα ή μηχανισμός μέσω του οποίου συγκεκριμένες ομάδες δικαιολογούν και εφαρμόζουν μια πολιτική ατζέντα καθορίζοντας το τι αποτελεί αντικείμενο φόβου ή κινδύνου. Υποστηρίζουν ότι κάθε προσπάθεια για την επίτευξη της βέλτιστης ασφάλειας προκαλεί αναπόφευκτα τη μέγιστη ανησυχία (Langwald, 2001). Παράλληλα δίνουν μεγάλη έμφαση στον λόγο καθώς, όπως υποστηρίζει και ο Foucault (1980), ο λόγος γίνεται πράξη και μάλιστα πράξη εξουσίας και

δημιουργείται συγκεκριμένη αλήθεια και γνώση. Στο παρισινή σχολή το κράτος αποτελεί αντικείμενο κριτικής. Σύμφωνα με τον Bigo (2002), στις μετανεωτερικές κοινωνίες το κράτος εσωτερικής ασφάλειας υπερτερεί του κράτους πρόνοιας.

Ο Bigo μελέτησε την κατασκευή του μεταναστευτικού ως ζητήματος ασφάλειας μέσα από πρακτικές των ελίτ με στόχο την διατήρηση του ελέγχου και της κυριαρχίας. Διαπίστωσε ότι το μεταναστευτικό χαρακτηρίζεται άλλοτε ως απειλή και άλλοτε ως λύση σύμφωνα με τους στόχους που εκπληρώνει. Για παράδειγμα όταν ένα κράτος έχει ανάγκη από φθινό εργατικό δυναμικό, τότε ο μεταναστευτικός πληθυσμός είναι επιθυμητός. Σε αντίθεση αν ο/η μετανάστης/τρια αποφασίσει κατά βούληση να εισέλθει στην χώρα για δικούς του προσωπικούς λόγους, τότε αποτελεί απειλή του έθνους και της κοινής ταυτότητας (Bigo, 2002). Επιπλέον τα εθνοτικά χαρακτηριστικά της φιγούρας της απειλής μεταβάλλονται στο χρόνο γεγονός που επιβεβαιώνει πως η μετανάστευση, εκλαμβάνομενη ως απειλή, κατασκευάζεται και μεταβάλλεται κατά το δοκούν από τους εκάστοτε κατόχους εξουσίας. Η Σχολή του Παρισιού εστιάζει στην ρηματική κατασκευή της απειλής, παράλληλα όμως επικεντρώνεται και στις πολιτικοκοινωνικές πράξεις που επικυρώνουν και συμβάλουν στην ασφαλειοποίηση του εκάστοτε ζητήματος.

3.3.Φεμινιστική προσέγγιση της ασφάλειας

Η φεμινιστική θεωρία έδωσε τη δική της ερμηνεία στην έννοια της ασφάλειας. Κυρίως εισήγαγε το φύλο ως στοιχείο ανάλυσης των διεθνών σχέσεων και κατ' επέκταση της ασφάλειας. Η κριτική της εστιάζει στη μονόπλευρη ανδροκεντρική και κρατοκεντρική προσέγγιση των παραδοσιακών θεωριών ασφάλειας, οι οποίες δεν λαμβάνουν υπόψη τις μορφές που λαμβάνει η ανασφάλεια στην καθημερινότητα και η οποία διασυνδέει την ασφάλεια με την κατοχή στρατιωτικών μέσων. Παράλληλα η φεμινιστική ματιά λαμβάνει υπόψη της το φύλο και τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγονται στις κλασικές (κυρίαρχες) θεωρίες των διεθνών σχέσεων που εκλαμβάνουν τις γυναίκες ως αδύναμες και παθητικές και τους άντρες ως πολεμιστές -μαχητές έτοιμους να ανταπεξέλθουν σε όποιον κίνδυνο.

Οι εννοιοδοτήσεις του φύλου είναι πολλές. Ο όρος είναι δυναμικός και η σημασία του έχει αλλάξει (διευρυνθεί) μέσα στο χρόνο. Στην παρούσα εργασία η αναφορά στο φύλο γίνεται εκλαμβάνομενη ως κοινωνική κατασκευή, διαφορετική από ό,τι ονομάζουμε

βιολογικό φύλο (sex) και ως σχέση εξουσίας, δομικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών και φυσικά ως αναλυτικό εργαλείο.

Σε γενικό πλαίσιο, η πολιτική εθνικής ασφάλειας δεν είναι μια εγγενής πραγματικότητα, αλλά μάλλον ένα κατασκεύασμα που δημιουργείται σχολαστικά από τους πολιτικούς και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων. Για παράδειγμα, ο χαρακτηρισμός της μετανάστευσης ως «απειλή για την εθνική ασφάλεια» την αναβαθμίζει, από ένα δευτερεύον πολιτικό πρόβλημα σε σημαντική προτεραιότητα που καθιστά αναγκαία μέτρα όπως η ασφάλεια των συνόρων (Eroukhmanoff, 2018), ενώ παράλληλα προσδίδει έμφυλη διάσταση στην απειλή καθώς, όπως θα δούμε και παρακάτω ο λόγος που διαμορφώνεται και η απειλή που θεωρείται ότι υπάρχει έχει φύλο με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Ο φεμινισμός συνέβαλε σημαντικά στη διεύρυνση των θεωριών της ασφάλειας, αμφισβητώντας την αντίληψη ότι το κράτος ήταν επαρκής πηγή ασφάλειας και αναδεικνύοντας το ρόλο του φύλου στη διαμόρφωση της ασφάλειας. Η επέκταση της ατζέντας από φεμινιστική σκοπιά έδωσε έμφαση στο φύλο, δίνοντας προτεραιότητα σε έμφυλα ζητήματα και σε αξιολογήσεις ασφάλειας, καταδεικνύοντας τη διασύνδεση του φύλου με αυτή. Γεγονός που σηματοδότησε μια σημαντική πρόοδο στην ανάδυση μιας ευρύτερης κατανόησης της σημαντικότητας του έμφυλου φακού στα ζητήματα ασφάλειας. Ειδικότερα *«οι φεμινιστικές προσεγγίσεις θέτουν ως σημείο αναφοράς τα υποκείμενα της ασφάλειας και έτσι καθιστούν απαραίτητο τον στοχασμό γύρω από επακριβώς «εν-τοπισμένα» (situated) υποκείμενα (Steans J., 2016)»*. Ενώ τονίζεται ότι το φύλο πρέπει να μελετάται στο πλαίσιο αλληλεξαρτήσεων και όχι ως μοναδικός ερευνητικός παράγοντας.

Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία

4.1.Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η παρούσα έρευνα αναπτύχθηκε με τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου. Σύμφωνα με τον Norman Fairclough's η κριτική ανάλυση λόγου επιδιώκει να εξετάσει δομικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της γλώσσας, της ισχύς και της κοινωνίας. Η ρίζα της θεωρίας αντανακλάται στην πεποίθηση ότι ο λόγος (προφορικός και γραπτός) δεν περιγράφει απλά την κοινωνική πραγματικότητα αλλά διαμορφώνει σχέσεις εξουσίας. Η θεωρία κριτικής ανάλυσης λόγου του Fairclough's (1992) εμπνέεται από τον Μαρξισμό και ειδικότερα από την θεωρία ανάλυσης λόγου του Foucault's και την θεωρία ηγεμονίας του Gramsci (Chouliaraki, L., Fairclough, N., 1999). Παράλληλα αντιλαμβάνεται την γλώσσα ως κοινωνική πράξη και την θεωρεί ικανή να διαμορφώσει νοήματα, νέες ταυτότητες και πραγματικότητες.

Ο λόγος αποτελεί μία βασική πηγή διαντίδρασης μεταξύ των υποκειμένων, εκτός της πρακτικής του χρήσης, δηλαδή της επικοινωνίας. Ο εκφερόμενος λόγος διαμορφώνει συνειδήσεις, κοινωνικά σύνολα και ταυτότητες, συγκροτεί ιδεολογίες και κοινωνικές δομές παράλληλα δομεί εξουσιαστικές σχέσεις και «υποταγές», ενώ ο τρόπος που αρθρώνεται ο κάθε λόγος μπορεί να μετατρέψει το νόημα των λέξεων. Σύμφωνα με τον van Dijk (2009) το περιεχόμενο των λόγων χωρίζεται και μπορεί να αναλυθεί σε δύο κατηγορίες, η πρώτη αφορά αμιγώς την γλωσσική ανάλυση τους, ενώ η δεύτερη εστιάζει στην «κοινωνική κατάσταση» του λόγου. Επιπλέον τα επίπεδα ανάλυσης που αναγνωρίζονται χωρίζονται σε τρία: το αμιγώς γλωσσολογικό, που αφορά το κείμενο αυτό καθ' αυτό, τις πρακτικές επικοινωνίας, που σχετίζονται με τις διαδικασίες και τις συνάψεις που προκύπτουν κατά την παραγωγή του λόγου και τέλος το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και τις επικοινωνιακές πρακτικές, στα οποία στηρίζεται το κείμενο.

Συγκεκριμένα στην κριτική ανάλυση λόγου οι ερευνητές εστιάζουν κυρίως στα συμφραζόμενα ή προσπαθούν να εντοπίσουν την σημασία που κρύβεται πίσω από την γραμματική και συντακτική δομή. Η κριτική ανάλυση λόγου επιτρέπει την αξιολόγηση και την ανάλυση επιχειρημάτων, εστιάζοντας τόσο στη βασική δομή τους, όσο και στις συνυποδηλώσεις τους. Περιλαμβάνει όχι μόνο τη σύνοψη του υλικού αλλά και την ανάλυση του για την κατανόηση των υποκειμένων παραδοχών και των προεκτάσεων.

Η επάρκεια στην κριτική ανάλυση επιτρέπει στους ερευνητές να εντοπίζουν προκαταλήψεις στη δική τους επιχειρηματολογία και στα επιχειρήματα των άλλων,

προάγοντας την ικανότητα για ευφυή διάλογο και εξαγωγή συμπερασμάτων (Blommaert&Bulcaen, 2000).

Στόχο της έρευνας αποτελεί η ανάλυση των γραπτών λόγων όπως αρθρώθηκαν στην πλατφόρμα “X” , παλιό Twitter. Αναλυτικότερα, ερευνώνται tweets με τα παρακάτω hashtags: «#metanastes», «#εντρος» , «#lathrometanastes», «#εβρος». Παράλληλα λαμβάνονται υπόψη όσα σχόλια συνοδεύουν τα tweets καθώς και αναδημοσιευμένα tweets κάτω από την ομπρέλα των παραπάνω hashtags, μαζί με τα σχόλια όπου υπήρχαν. Η επιλογή της συγκεκριμένης πλατφόρμας έγινε διότι ενδείκνυται για πολιτικοκοινωνικό διάλογο, είναι εύχρηστη (άρα χρησιμοποιείται πολύ) και είναι μεγάλος ο αριθμός όσων διατηρούν λογαριασμό σε αυτή (accounts). Επίσης είναι μια πλατφόρμα στην οποία οι πολιτικοί αρχηγοί προτιμούν να αναρτούν και να ανοίγουν διάλογο περισσότερο από άλλα διαδικτυακά περιβάλλοντα.

Αν και αρχικά θεωρήθηκε εύκολη η ανάκτηση δεδομένων από το «X» η πορεία έδειξε πως έχουν αυξηθεί οι περιορισμοί όσο αφορά την δωρεάν εξόρυξη δεδομένων, γεγονός που δεν επέτρεψε την πρόσβαση στο σύνολο όσων είχαν αναρτηθεί σχετικά με το ερευνητικό θέμα.

Αν και ανακτήθηκαν συνολικά 468 tweets, τα 112 αποτελούν το ερευνητικό σώμα της εργασίας. Τα υπόλοιπα 356 δεν σχετίζονταν με το θέμα προς διερεύνηση.

1.Μερικά tweets προέρχονται από ίδιους λογαριασμούς, γεγονός που περιορίζει την έρευνα στη μελέτη πεποιθήσεων. Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον εάν το υλικό μπορούσε να προκύψει από ένα ευρύτερο και περισσότερο ετερογενές σύνολο χρηστών και χρηστριών.

2. Τα ερευνώμενα hashtags ήταν λίγα και κάποια έφεραν ιδεολογικό πρόσημο. Για παράδειγμα το hashtag #lathrometanastis υποδηλώνει ρατσισμό, αλλά δυστυχώς η δυσκολία εξόρυξης δεδομένων από την πλατφόρμα, επέβαλε τέτοιου είδους περιορισμούς.

3. Δεν έχουν εξαχθεί tweets από accounts που ανήκουν σε γνωστά δημόσια πρόσωπα πχ. πολιτικών ή δημοσιογράφων. Ειδικότερα μελετήθηκε ο λόγος που αρθρώνεται κυρίως από καθημερινούς ανθρώπους οι οποίοι δεν κατέχουν θέσεις πολιτικοκοινωνικής και οικονομικής ισχύος, ενώ λίγα tweets προέρχονται από επίσημους πολιτικούς φορείς.

4.Η διερεύνηση και άλλων πλατφορμών επικοινωνίας (π.χ. Facebook κ.λπ.) θα εμπλούτιζε τα δεδομένα, αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατό λόγο των χωρο-χρονικών οριοθετήσεων της εκπόνησης μιας διπλωματικής εργασίας.

4.2.Ερευνητικοί Στόχοι και Ερευνητικά Ερωτήματα

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει την έμφυλη διάσταση του προσφυγικού ζητήματος όταν αυτό ανάγεται σε ζήτημα ασφάλειας. Τα ερευνητικά ερωτήματα, συνεπώς, είναι: α) πώς κατασκευάζεται ο «άλλος» ως απειλή, β) ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται στον «άλλο» όταν αυτός/ή εκλαμβάνεται ως απειλή και κυρίως πώς αυτά τα χαρακτηριστικά συνδιαλέγονται με το φύλο, τέλος τι ή ποιόν απειλεί αυτός ο έμφυλος «άλλος»;

4.3.Ηθική Δεοντολογία της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα στηρίχτηκε στις αρχές της επιστημονικής ηθικής και δεοντολογίας και αναπτύχθηκε με τρόπο διαφανή και τεκμηριωμένο. Όλες οι πηγές που αναλύθηκαν αναφέρθηκαν επισταμένα, ώστε να μπορούν να ελεγχθούν, ενώ ταυτόχρονα προστατεύθηκε η ανωνυμία του δείγματος, μέσω της ανωνυμίας. Αν και στην παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε ανάλυση δημόσιων τοποθετήσεων χρηστών/χρηστριών του Twitter, τα ονόματά και τα πλήρη στοιχεία τους αποκρύφθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι οι αναρτήσεις που επιλέχθηκαν είναι δημόσιες και ελεύθερα προσβάσιμες. Στόχος δεν ήταν η στοχοποίηση ή η κριτική απέναντι στους/στις χρήστες/χρήστριες αλλά αντίθετα η καταγραφή και ανάλυση ενός κοινωνικού φαινομένου.

Κεφάλαιο 5: Ευρήματα και ανάλυση

5.1.Εισαγωγή

Ο συνολικός αριθμός των tweets που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση της παρούσας εργασίας είναι 112.

Τα υποκείμενα που αρθρώνουν λόγο είναι κυρίως καθημερινοί άνθρωποι οι οποίοι, όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν κατέχουν θέσεις πολιτικοκοινωνικής και οικονομικής ισχύος, ενώ ελάχιστα είναι λόγος δημόσιων πολιτικών προσώπων. Πιο συγκεκριμένα έχουν εξεταστεί:

- Σχόλια κάτω από 1tweet του Έλληνα Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη
- 2tweet του προέδρου της Ελληνικής Λύσης και τα σχόλιά τους
- 1tweet του αντιπροέδρου της ΝΔ Άδωνη Γεωργιάδη και τα σχόλια του
- 1tweet του τότε Υπ. Μετανάστευσης Νότη Μηταράκη και τα σχόλια του.

Όσον αφορά το κοινό που προσλαμβάνει την είδηση, αυτό αποτελείται από χρήστες/στριες της πλατφόρμας ενώ υπάρχουν λογαριασμοί που δεν καθιστούν ορατή την έμφυλη ταυτότητά τους. Ειδικότερα έχουμε:

- 15 tweets γυναικών
- 65 tweets ανδρών

Συνολικά σε 81 tweets διαφαίνεται καθαρά το φύλο του/της χρήστη/τριας ενώ τα υπόλοιπα 32 είτε προέρχονται από κοινά accounts είτε από λογαριασμούς οι οποίοι δεν μπορούν να προσδιοριστούν ως προς το φύλο π.χ. λογαριασμοί εφημερίδων. Από την παρατήρηση της διακύμανσης του φύλου, θα μπορούσε κάποιος να σκεφτεί πως οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις κυριαρχούν στο ενδιαφέρον των ανδρών χρηστών.

Τα ζητήματα με τα οποία οι χρήστες ασχολούνται μέσα από τις αναρτήσεις τους αφορούν το «εθνικό φρόνημα», τον ελληνικό πολιτισμό, την ελληνική ταυτότητα, με ό,τι αυτή περιλαμβάνει ήθη, έθιμα, θρησκεία, γλώσσα. Η πιθανή αλλοίωση του ελληνικού DNA αλλά και η διαμόρφωση μίας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας φαίνεται να συνθέτει τον φόβο που αναδύεται στις αναρτήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, θίγεται το ζήτημα της ασφάλειας της χώρας αλλά και της απειλής που διαμορφώνεται από τις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές. Σημειώνεται η «αναξιοπιστία του κρατικού μηχανισμού» που συχνά δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο ενώ παράλληλα επικροτούνται οι ένοπλες δυνάμεις για το έργο που παράγουν. Επιπρόσθετα, θίγεται το ζήτημα του πατριωτισμού και της γενναιότητας του

Έλληνα¹ (!) που έρχεται αντιμέτωπος με την Τουρκία και το όπλο της που στην προκειμένη είναι οι μετανάστες/στρίες και προσφύγισες/γες.

5.2.Κατηγοριοποίηση θεμάτων των tweets

Μέσα από την κριτική ανάλυση των tweets που ανασύρθηκαν 4 ευρείες κατηγορίες θεματικών αξόνων γύρω από τους οποίους αρθρώνεται ο λόγος των αναρτήσεων. Η πρώτη κατηγορία αφορά τα ελληνοτουρκικά, η δεύτερη τα σώματα ασφαλείας και τον ρόλο τους, η τρίτη εστιάζει σε προτάσεις επίλυσης του μεταναστευτικού, και η τέταρτη σχετίζεται με τον χαρακτηρισμό των μεταναστριών και προσφύγων.

Η πρώτη κατηγορία ανάλυσης, που αφορά στους σχετικούς λόγους με την Τουρκία, περιλαμβάνει συνολικά εννέα (9) tweets. Από αυτά, μόνο ένα αποτελεί ανάρτηση θηλυκού υποκειμένου, ενώ τα υπόλοιπα οκτώ προέρχονται από άνδρες χρήστες, στοιχείο που αντανακλά ευρύτερες τάσεις έμφυλης κατανομής θεματικού ενδιαφέροντος, για την ελληνική εξωτερική πολιτική, αλλά και έμφυλες τάσεις στην έκφραση δημόσιου πολιτικού λόγου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, πέντε (5) εξ αυτών είναι διατυπωμένα στην αγγλική γλώσσα, υποδεικνύοντας την πρόθεση ορισμένων χρηστών/στριών να απευθυνθούν σε διεθνές κοινό ή να συμμετάσχουν σε υπερεθνικούς ψηφιακούς διαλόγους.

Η δεύτερη κατηγορία, αναλύει ρητορικές που σχετίζονται με την έννοια της ασφάλειας και τον ρόλο των σωμάτων ασφαλείας, εδώ βρίσκονται (18) tweets, (6) εξ αυτών από άνδρες χρήστες, τα υπόλοιπα 12 δεν μπόρεσαν να κατηγοριοποιηθούν με βάση το φύλο και τα 4 εξ αυτών είναι στην αγγλική. Το περιεχόμενο αυτών των αναρτήσεων αποτυπώνει μια κυρίαρχη αφήγηση ηρωοποίησης των ελληνικών σωμάτων ασφαλείας, κυρίως των Ενόπλων Δυνάμεων, όπου παρουσιάζονται ως προστάτες του εθνικού χώρου και εγγυητές της εσωτερικής ασφάλειας.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει σχόλια σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για να «καταπολεμηθεί» το μεταναστευτικό ζήτημα. Συνολικά καταγράφηκαν (14) tweets, (9) αντιστοιχούν σε χρήστες της πλατφόρμας, (1) σε χρήστρια ενώ (4) εξ' αυτών δεν επιτρέπουν να γνωρίζουμε ποιο είναι το φύλο του ομιλούντος υποκειμένου. Εδώ

---

¹ Η απουσία χρήσης του θηλυκού γένους δεν αποτελεί παράλειψη, αλλά συνειδητή επιλογή, καθώς – όπως θα φανεί και στη συνέχεια – τα αισθήματα του πατριωτισμού και της γενναιότητας αποδίδονται αποκλειστικά στο αρσενικό φύλο.

παρατηρούμε σχόλια που σχετίζονται με το μεταναστευτικό ως «πρόβλημα» που χρήζει άμεσης λύσης.

Τέλος, η άρθρωση του λόγου στην τέταρτη κατηγορία αφορά τον άμεσο χαρακτηρισμό του μεταναστευτικού πληθυσμού ως απειλή. Εδώ έχουμε και αριθμητικά τα περισσότερα tweets συνολικά ανασύρθηκαν (70) - τα (46) είναι αναρτημένα από χρήστες, (11) από χρήστριες και (13) αγνώστου ταυτότητας, επιπλέον (13) από τα (70) tweets είναι γραμμένα στα αγγλικά.

5.3.Ανάλυση λόγου ανά κατηγορία

5.3.1.Λόγοι σχετικά με την Τουρκία

Ξεκινώντας από την πρώτη κατηγορία, τα ελληνο-τουρκικά, οι χρήστες/χρήστριες του Twitter (X) φαίνεται να κανονικοποιούν τη βία προς τους/τις μετανάστες/στριες και τις/τους πρόσφυγισσες/γες, εντάσσοντάς τη σε ένα σχέδιο αντιμετώπισης, σε ένα υποτιθέμενο γεωπολιτικό παιχνίδι, ενορχηστρωμένο από την Τουρκία με στόχο να πληγεί η Ελλάδα. Η έλευση των προσφύγων δεν νοείται με όρους ανθρωπιστικής κρίσης, αλλά ως στρατηγικό όπλο ενός υβριδικού πολέμου. Στο πλαίσιο αυτό, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές απογυμνώνονται από κάθε ανθρώπινη διάσταση και μετατρέπονται σε άψυχες μάζες ή σε «υβριδικές απειλές», νομιμοποιώντας την επιβολή βίαιων ή στρατιωτικού τύπου απαντήσεων (Lazaridis&Campani, 2017). Επιπλέον, αναδεικνύεται ένας έντονος εθνοπατριωτικός - πολεμικός λόγος, ο οποίος συγκροτεί ένα δίπολο μεταξύ της «έσω» και της «έξω» ομάδας, των «γηγενών Ελλήνων» από τη μία και των «επικίνδυνων ξένων» από την άλλη (Wodak, 2015). Ενδεικτικά:

«Η #Τουρκία δίνει 16,5 εκατ. ευρώ και αναβαθμίζει τμήμα των Ενόπλων Δυνάμεων της #Αλβανίας . Από κει θέλει να μας πάρει ο τρελός #Erdogan ? Οι φάπες στον #Ενρος δεν ήταν αρκετές?#IStandWithGreece #turkeyisaterrorstate @EU_Commission .<https://www.capital.gr/diethni/3445755/i-tourkia-dinei-16-5-ekat-euro-kai-anabathmizei-tmima-ton-enoplon-dunameon-tis-albanias>» (I., Apr 15, 2020)

Φράσεις όπως «οι φάπες στον Έβρο δεν ήταν αρκετές» υποδηλώνουν αίσθηση ανωτερότητας των «νικητών» (Ελλάδα, Ε.Ε) έναντι των κατώτερων «ηττημένων» (Τουρκία, μετανάστες/στριες), ενώ παρατηρείται παντελής άρνηση και αγνόηση για την αναγνώριση της δυσμενούς συνθήκης στην οποία βρίσκονται οι μετανάστριες/μετανάστες που παρά την θέληση τους βρέθηκαν στην ανάγκη της μετακίνησης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συχνή χρήση των hashtags #GreeceUnderAttack και #IStandWithGreece, τα οποία ενεργοποιούν ένα επικοινωνιακό πλαίσιο κατάστασης έκτακτης ανάγκης και πολεμικής κινητοποίησης, με την Ελλάδα να τοποθετείται στον ρόλο του θύματος μιας εξωτερικής επίθεσης. Το #IStandWithGreece, ειδικότερα, αποτελεί δάνειο από διεθνή πρακτική ψηφιακής αλληλεγγύης, η οποία παρατηρείται συνήθως σε περιπτώσεις κρατικής ή εθνοτικής καταπίεσης, ανθρωπιστικών κρίσεων ή πολεμικών συγκρούσεων, όπως αποτυπώθηκε χαρακτηριστικά με τα hashtags #StandWithUkraine ή #StandWithKashmir. Η χρήση αυτού του τύπου hashtag ενισχύει τη ρητορική της ηθικής δικαίωσης της ελληνικής πλευράς σε ό,τι αποφασίσει να πράξει για να αντιμετωπίσει την μεγάλη ανθρώπινη ροή και αποσκοπεί στην κινητοποίηση της διεθνούς κοινής γνώμης υπέρ της. Εντούτοις, η συγκεκριμένη αφήγηση μετατοπίζει το επίκεντρο του κινδύνου από τον εγκλωβισμένο, ευάλωτο προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό, προς την ελληνική εθνική κοινότητα, η οποία παρουσιάζεται ως απειλούμενη.

«Σύμφωνα με τις Γερμ. Μυστικές Υπηρεσίες Η Τουρκία: Προκάλεσε εσκεμμένα την μεταναστευτική κρίση προ μηνός Μετέφερε με λεωφορεία στα σύνορα κόσμο. Τούρκοι κατάσκοποι βρίσκονταν εντός των ομάδων & δρούσαν στα επεισόδια #EVROS #IStandWithGreece» (Α., Mar 27, 2020)

Ακόμη ένα ενδιαφέρον φαινόμενο σχετιζόμενο με αυτή τη θεματική κατηγορία είναι η χρήση της αγγλικής γλώσσας, ώστε το μήνυμα να είναι κατανοητό κυρίως από τους Τούρκους και Ευρωπαίους χρήστες και χρήστριες της πλατφόρμας, με προφανή την έντονη χρήση ειρωνείας και υποτιμητικού λόγου.

*“hello my Mongole friend. **Having fun with your zombies?** I hope you idiots enjoy how **your zombies** helped you spread the virus 🦠 Kisses from beautiful sunny healthy Greece! #Evros”² (Σ. Apr 2, 2020).*

Ο εστιασμός των χρηστών στην νίκη της Ελλάδος και των συμμάχων της έναντι της Τουρκίας, υποβίβασε την κατάσταση των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών σε δευτερεύον ζήτημα, θεωρώντας πως συνιστούν εργαλείο στη σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Συνεπώς, οι Έλληνες νομιμοποιούνται να ασκούν βία απέναντι σε άτομα που προστατεύονται από το άσυλο στοχεύοντας στην υπεράσπιση της εδαφικής τους κυριαρχίας.

---

²Μετάφραση: Γεια σου, φίλε μου Μογγόλε. Διασκεδάζεις με τα ζόμπι σου; Ελπίζω οι ηλίθιοι να διασκεδάζουν με το πώς τα ζόμπι σας σας βοήθησαν να διαδώσετε τον ιό 🦠 Φιλιά από την όμορφη ηλιόλουστη υγιή Ελλάδα! #Evros

Πρόκειται για μία επικίνδυνη ρητορική που νομιμοποιεί τη βία ως αυτοάμυνα έναντι της γεωπολιτικής απειλής εκ Τουρκίας. Υποτιμώντας τον άλλον με τον τρόπο αυτό και απανθρωποποιώντας τον, η σκληρότητα γίνεται ισχυρότερη:

«You've been paid from #eu to "hold" 4million #refugees, that their are coming from the war that your government supports, and now continues. so just sut t fck up and keep refugees at #turkey and do not send them to #greece #borders #evros»³ (B., Apr 19, 2020)

Στα υπό ανάλυση παραδείγματα, παρατηρείται έντονη χρήση στρατιωτικού και πολεμικού λεξιλογίου – π.χ «μάχη», «ορδές», «οπλισμένοι» – το οποίο επενδύει την προσφυγική/μεταναστευτική παρουσία με χαρακτηριστικά απειλής και εισβολής. Οι πρόσφυγες/γισσες και οι μετανάστριες/μετανάστες δεν αντιμετωπίζονται ως αυτόνομα πολιτικά ή κοινωνικά υποκείμενα με δικαιώματα και βούληση, αλλά ως αντικείμενα ή πόνια, τα οποία διακινούνται και «αξιοποιούνται» από κρατικούς και υπερεθνικούς δρώντες, όπως η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έλλειψη αναγνώρισης της ατομικής τους υποκειμενικότητας καθιστά τις/τους ίδιες/ίδιους αόρατους στο δημόσιο λόγο, ενώ η ευαλωτότητα τους υποβαθμίζεται ή αγνοείται πλήρως. Αυτή η ρητορική απανθρωποποίησης επιτρέπει τη μετατόπιση της εστίασης από την ανθρωπιστική διάσταση του ζητήματος σε μια εθνοκεντρική αντιπαράθεση, με κυρίαρχο αφήγημα αυτό της «νίκης» της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας.

Η επικοινωνιακή στρατηγική των χρηστών του X (Twitter) αποδίδει στους/στις μετανάστριες/στες τη θέση του «όπλου» στη στρατηγική εκβιασμού της Τουρκίας έναντι της Ε.Ε., μετατρέποντας τα ίδια τα ανθρώπινα σώματα σε μέσα πίεσης – σε αντικείμενα. Οι όροι «λαθρομετανάστες», «ζόμπι», «ορδές» και «μεταναστευτικό όπλο» διαμορφώνουν μία άφυλη, αποπροσωποποιημένη εικόνα, όπου οι πρόσφυγες/γισσες και οι μετανάστες/στριες παύουν να θεωρούνται πρόσωπα, φορείς συναισθημάτων, ιστοριών ή κοινωνικών δεσμών (Cohen, 2001· Chouliaraki&Zaborowski, 2017). Το αφήγημα αυτό εδραιώνει έναν λόγο ασφάλειας, στον οποίο το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα δεν αναγνωρίζεται ως σύνθετο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο, αλλά κατασκευάζεται ως εξωτερική απειλή που νομιμοποιεί πρακτικές αποτροπής, αυστηρό έλεγχο συνόρων και στρατιωτικοποίηση.

---

³Μετάφραση: «Έχετε πληρωθεί από την #ευρώ για να «κρατήσετε» 4 εκατομμύρια #πρόσφυγες, που οι δικοί τους προέρχονται από τον πόλεμο που η κυβέρνησή σας στηρίζει και τώρα συνεχίζει. οπότε απλά suttfckup και κρατήστε τους πρόσφυγες στην #τουρκία και μην τους στέλνετε στην #ελλάδα #σύνορα #evros»

Η μετάβαση από την κοινωνική στην ασφαλειοποιητική διάσταση του προσφυγικού συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα «ασφαλειοποίησης» (securitization) όπως ορίζεται στη θεωρία από τους Buzan, Wæver και de Wilde (1998). Η βία, σε αυτό το πλαίσιο, εμφανίζεται όχι ως καταστρατήγηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά ως απαραίτητο μέσο «αυτοάμυνας» απέναντι σε μια εξωτερική γεωπολιτική απειλή.

5.3.2. Λόγοι σχετικά με τα σώματα ασφαλείας

Οι λόγοι που αφορούν τα σώματα ασφαλείας, τα επαινούν που στάθηκαν στον Έβρο έναντι των μεταναστών/προσφυγισσών και παρουσιάζονται ως ήρωες. Σε ό,τι αφορά τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα αναρτώνται αρκετές φωτογραφίες συνοδευόμενες από σχόλια, ενώ η ρητορική θυμίζει για άλλη μία φορά ρητορική πολέμου, όπου το έθνος επαινεί και θαυμάζει το στρατό που το υπερασπίζεται. Η ασφάλεια ταυτίζεται σχεδόν απόλυτα με την παρουσία των ενόπλων δυνάμεων στα σύνορα, οι οποίες αναγορεύονται σε θεσμούς προστασίας και διατήρησης της εθνικής κυριαρχίας. Οι χρήστες και χρήστριες εκφράζουν συναισθήματα ευγνωμοσύνης και ανακούφισης, αποδίδοντας στα σώματα ασφαλείας τον ρόλο της ασπίδας του έθνους.

«Εν τω μεταξύ στις Ακριτικές Καστανιές Έβρου, συνεχίζουν να χειροκροτούν τους ήρωες που κράτησαν αδιαπέραστα τα σύνορά μας!!! #μενουμε_ασφαλεις #Evros #IStandWithGreece» (I., Apr 28, 2020)

Αντιστρόφως, οι πρόσφυγες/γισσες και οι μετανάστες/στρίες αντιμετωπίζονται ως συλλογική απειλή: κατασκευάζονται ως φορείς αστάθειας, και η παρουσία τους ερμηνεύεται ως διακινδύνευση για την εδαφική, πολιτισμική και κοινωνική ακεραιότητα της χώρας. Η απώθησή τους από τα σύνορα παρουσιάζεται ως αναγκαία στρατηγική αυτοάμυνας και όχι ως αντικείμενο ηθικής ή νομικής αμφισβήτησης. Μέσα από αυτόν τον λόγο, οι μετακινούμενοι πληθυσμοί αναπαρίστανται όχι ως θύματα αλλά ως *στρατιωτικές μονάδες*, φορείς μιας υβριδικής απειλής που «εισβάλλει» στον εθνικό χώρο. Η εννοιολόγηση αυτή καθιστά σαφή την εθνοφυλετική και έμφυλη διάσταση της απειλής, καθώς τα σώματα των προσφύγων –κυρίως νεαρών ανδρών– φέρουν τα χαρακτηριστικά του «εχθρού», συμβάλλοντας στη συγκρότηση ενός διπόλου όπου οι «Έλληνες/ίδες» προστατεύονται από έναν εξωτερικό «Άλλο».

«Οι μαχητές του Έβρου. Αυτοί που ταπείνωσαν την τουρκική άτυπη εισβολή με μοχλό τους λαθρομετανάστες. Εύγε σε όλους τους αστυνομικούς μας. Περισσότερα:

<https://defencereview.gr/el-as-sti-proti-grammi-toy-evroy-me-ta-n/> #Evros #Kastanies #DefendGreece #IStandWithGreece #GreeceUnderAttack #μεταναστευτικο» (Α., Apr 9, 2020)

Ένα σημαντικό μέρος των ψηφιακών υποκειμένων προσλαμβάνει την παρέμβαση των σωμάτων ασφαλείας στον Έβρο όχι ως εθνική αλλά ως ευρωπαϊκή πράξη άμυνας, εντάσσοντάς την σε ένα ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο προστασίας των συνόρων της Ευρώπης – και κατ' επέκταση του Δυτικού κόσμου – από τις εξ Ανατολής «εισβολές». Η συγκεκριμένη πρόσληψη συγκροτεί έναν συμβολικό διαχωρισμό μεταξύ Δύσης και Ανατολής, ενισχύοντας μια δυϊκή πολιτισμική αντίθεση όπου η Ευρώπη/Δύση εμφανίζεται ως φορέας ορθολογισμού, ασφάλειας και σταθερότητας, ενώ η Ανατολή ταυτίζεται με τη ρευστότητα, την απειλή και την ανασφάλεια. Ωστόσο, παραβλέπεται συστηματικά το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κατηγορηθεί – και από πολιτικούς και από θεωρητικούς – ως συνυπεύθυνη για τη μεταναστευτική πίεση που δέχεται η Ελλάδα, λόγω των πολιτικών αποτροπής και των συνθηκών όπως η Δουβλίνο II, οι οποίες εντείνουν την άνιση κατανομή της διαχείρισης του προσφυγικού εντός των κρατών-μελών. Ενδεικτικά:

«Έλληνες και Αυστριακοί αστυνομικοί σε μια αναμνηστική φωτογραφία για να υπενθυμίσουν στον τούρκο δικτάτορα Ερτογάνποιός κάνει κουμάντο στον Έβρο! Δεν σας ξεχνάμε, σας ευχαριστούμε #IStandWithGreece #Evros #Greece_under_attach» (Μ., Mar 31, 2020)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εικόνες που συνοδεύουν τα υπό εξέταση tweets, καθώς και τα σύμβολα που επιστρατεύονται για την ενίσχυση του νοήματος του λόγου περί ασφάλειας. Συγκεκριμένα, απεικονίζονται ένστολοι Έλληνες και Ευρωπαίοι, φορώντας τον επίσημο υπηρεσιακό τους εξοπλισμό, συνήθως οργανωμένοι σε ομάδες, σε στάσεις που δηλώνουν ετοιμότητα και εγρήγορση. Σε ορισμένες περιπτώσεις κρατούν τα όπλα τους με εμφανώς επιδεικτικό τρόπο, ενώ πλαισιώνονται από εθνικά σύμβολα, όπως την ελληνική σημαία ή σημαίες άλλων ευρωπαϊκών κρατών, ενισχύοντας την εικόνα της διεθνούς (δυτικής) συμμαχίας απέναντι σε μια εξωτερική απειλή.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις φωτογραφίες κυριαρχούν αποκλειστικά ανδρικά σώματα· η απουσία των γυναικών ως προστάτιδων του έθνους-κράτους είναι απόλυτη, με αποτέλεσμα την αναπαραγωγή ενός έμφυλου αποκλεισμού που αποδίδει την ασφάλεια, την παροχή προστασίας και την κατοχή στρατιωτικής ισχύος ως προνομιακά πεδία της αρρενωπότητας. Επιπλέον, τα πρόσωπα των ανδρών εμφανίζονται συχνά καλυμμένα,

κάτι που προσδίδει μια διάσταση ανωνυμίας, αλλά ταυτόχρονα υπογραμμίζει τη συλλογική, σχεδόν απρόσωπη φύση της στρατιωτικής ή αστυνομικής δράσης. Η σωματική στάση και η γενικότερη παρουσία τους προβάλλουν χαρακτηριστικά όπως η αποφασιστικότητα, η ετοιμότητα, το θάρρος και η σωματική δύναμη – όλα χαρακτηριστικά που εντάσσονται στο στερεοτυπικό ρεπερτόριο της κυρίαρχης αρρενωπότητας (Connell, 1995).

Η αναπαραγωγή έμφυλων στερεοτύπων παρουσιάζεται όμως και στη γλωσσική επιλογή καθώς παραπέμπει αποκλειστικά στο ανδρικό φύλο, με όρους όπως «αδέρφια», «αστυνομικοί», «μαχητές», «Έλληνες», «Αυστριακοί», «ήρωες». Η απουσία κάθε αναφοράς στο θηλυκό γραμματικό γένος δεν αποτελεί απλώς γλωσσική παράλειψη, αλλά λειτουργεί ως μηχανισμός αορατοποίησης των θηλυκοτήτων από τον λόγο περί ασφάλειας, φύλαξης συνόρων και στρατιωτικής ισχύος. Μέσα από αυτή τη ρητορική, η ασφάλεια και η πολεμική δράση κατασκευάζονται ως κατεξοχήν ανδρικά πεδία, με τον ανδρισμό να αναγορεύεται σε προϋπόθεση προστασίας και φορέας ισχύος. Η ενίσχυση αυτής της ανδροκεντρικής προσέγγισης επιτυγχάνεται και μέσω της επαναλαμβανόμενης χρήσης του *emoji* του μωδάδου ανδρικού μπράτσου, το οποίο λειτουργεί ως συμβολικός φορέας φυσικής ρώμης και μαχητικής ικανότητας, εδραιώνοντας περαιτέρω την έμφυλη διάκριση στο φαντασιακό των ψηφιακών υποκειμένων.

Ειδικότερα μέσα από τον λόγο διαμορφώνεται η εικόνα ενός ιδεατού ανδρικού υποκειμένου: ενός νεαρού άνδρα, σωματικά εύρωστου, πειθαρχημένου και αφοσιωμένου στο καθήκον, ο οποίος προτάσσει το συλλογικό έναντι του ατομικού συμφέροντος. Η ανδρική αυτή φιγούρα εδραιώνεται ως κυρίαρχο πρότυπο εντός ενός εθνοκεντρικού και πατριαρχικού λόγου περί ασφάλειας, σύμφωνα με τον οποίο η προστασία της εθνικής επικράτειας καθίσταται προνομιακό πεδίο του ανδρικού φύλου (Connell, 1995· Enloe, 2000).

Αντιστρόφως, η απεικόνιση των προσφύγων/μεταναστών προσλαμβάνει ξεκάθαρα απονομιμοποιητικά χαρακτηριστικά: οι όροι «λαθρομετανάστες» ή «εισβολείς» λειτουργούν ως ρητορικά εργαλεία απαξίωσης και *απανθρωποποίησης* (dehumanization), ενισχύοντας την αναπαράσταση των μεταναστών ως απειλή προς την εθνική συνοχή (Fassin, 2011, Ticktin, 2011).

Η αναπαράσταση τόσο των «ηρώων» όσο και των «εισβολέων» σε αρσενικό γραμματικό γένος πληθυντικού αριθμού δεν είναι ουδέτερη: παράγει και συντηρεί έμφυλες φαντασιακές ταυτίσεις, προσδιορίζοντας το *ποιος* μπορεί να φέρει τη βία ή την προστασία. Σε αυτό το πλαίσιο, η γυναίκα απουσιάζει πλήρως από τη δημόσια σφαίρα ως πολιτικό ή

5.3.3. Μέτρα αντιμετώπισης που προτείνονται από τους χρήστες

Σε μεγάλο αριθμό από τα tweets που αναλύθηκαν, παρατηρείται η έκφραση δημόσιων τοποθετήσεων από χρήστες και χρήστριες που προτείνουν μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης στον Έβρο. Οι προτάσεις αυτές εκκινούν από μια βαθιά εχθρική και συχνά απανθρωποποιητική στάση απέναντι στους μετανάστες και τις μετανάστριες, ενσωματώνοντας ρητορικές φόβου, επιθετικότητας και μίσους. Ένα από τα κυρίαρχα προτεινόμενα μέτρα είναι η κατασκευή τείχους, ένα αρχιτεκτονικό και ταυτόχρονα συμβολικό σύνορο, το οποίο καλείται να αποτρέψει την είσοδο προσφύγων και μεταναστών, καθιστώντας τα εθνικά σύνορα «απροσπέλαστα».

Η συγκεκριμένη επιθυμία για «θωράκιση» των συνόρων με μεσαιωνικά μέσα, όπως η χρήση τσιμέντου και η πρόταση για εγκατάσταση πολυβολείων, μεταφέρει την πολιτική διαχείριση του προσφυγικού από το επίπεδο του ανθρωπισμού στο πεδίο της στρατιωτικοποιημένης εδαφικής κυριαρχίας. Ο λόγος αυτός συγκροτεί τους πρόσφυγες ως υπαρξιακή απειλή, έναν «εισβολικό Άλλον» (Said, 1978· Huysmans, 2000), του οποίου η μόνη «αντιμετώπιση» φαίνεται να είναι η χωρική και φυσική απομάκρυνση μέσω υλικών φραγμών. Ο φράχτης δεν λειτουργεί απλώς ως μέσο αποτροπής, αλλά κυρίως ως μηχανισμός επιτέλεσης κυριαρχίας και συμβολικής επαναβεβαίωσης της εθνικής ενότητας έναντι ενός υποτιθέμενα βαρβαρικού εξωτερικού.

Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν τα ακόλουθα tweet:

«Να ΧΤΕΙΣΤΕΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ να ησυχάσουμε!!!!» (Λ., Apr. 4, 2020)

«Περιμέναμε τα 700 εκ της ΕΕ για τους πρόσφυγες για να ""θωρακίσουμε"" (!) τα σύνορά μας?? Δηλαδή τόσες δεκαετίες μπρίκια κολλάμε? Επίσης εσείς πώς καταλαβαίνετε εν προκειμένω τη "θωράκιση"?» (Ξ., Apr 21, 2020)

Τέτοιες δηλώσεις διαμορφώνουν ένα εθνοκεντρικό, πλαίσιο ασφάλειας (Bigo, 2002), όπου η προσφυγική παρουσία αναπαρίσταται ως παρεκκλίνουσα, απειλητική και εξοβελιστέα, μετατοπίζοντας το δημόσιο φαντασιακό από την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη στρατιωτικοποίηση της ασφάλειας.

«Κ προθυπουργε.. απελάσεις τώρα. κανεις Έλληνας δεν θέλει ΕΠΙΚΙΣΜΟ ούτε ισλάμ. να ξέρετε ότι δεν έχει κανείς λευκή επιταγή. Οπως σας υποστήριζαμετσι σας ρίχνουμε σε μια βραδιά. Ανησυχουμε πολύ γ' αυτόεκφράζωμέετσι. καλη συνέχεια!» (Α., Mar 27, 2020)

Τέλος, δεν έλειψαν αναφορές στην απάνθρωπη και καταδικαστέα από το διεθνές δίκαιο πρακτική της επαναπροώθησης:

«Να τους περιμένουμε με βάρκες στις οποίες θα επιβιβαζονται και θα ξαποστέλνονται από κει που ήρθαν. Πέρα δώθε μέχρι να το πάρουν απόφαση. Λιγότερο θα κοστίσει» (Γ., Apr 11, 2020).

Στο σύνολο των παραπάνω αναρτήσεων διαφαίνεται μια συστηματική απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στην ηλικία, το φύλο ή την ιδιαίτερη ευαλωτότητα των μεταναστών/στριών. Ο μεταναστευτικός πληθυσμός παρουσιάζεται ως μια απρόσωπη, μαζική, ανώνυμη και συχνά στρατιωτικά οργανωμένη απειλή, απογυμνωμένη από κάθε ανθρώπινο χαρακτηριστικό και κοινωνική ταυτότητα. Η απουσία φύλου ενισχύει την κατασκευή ενός «ανδρικού, νεαρού και μουσουλμανικού εισβολέα» (Ticktin, 2017), ενώ αποσιωπάται πλήρως η ύπαρξη γυναικών, παιδιών, ηλικιωμένων και ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, οι οποίοι αποτελούν σημαντικό μέρος του μετακινούμενου πληθυσμού και συχνά βρίσκονται σε κατάσταση αυξημένης επισφάλειας (Freedman, 2015).

Παράλληλα, μέσα από τη χρήση λέξεων και φράσεων όπως «εποικισμός», «Ισλάμ», «μεσαιωνικό τείχος», «πολυβολεία» και «βραχονησίδες», ο μεταναστευτικός άλλος απονομιμοποιείται ηθικά και πολιτικά και αντιμετωπίζεται ως εξωτερικός εχθρός, ο οποίος δεν μπορεί να ενταχθεί στο κοινωνικό σώμα άρα πρέπει να αποβληθεί. Η ρητορική αυτή συνιστά μια μορφή «ανθρωπιστικής εξαίρεσης» (Fassin, 2011), κατά την οποία ο μετανάστης δεν αναγνωρίζεται ως δικαιούχος ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά ως υποκείμενο διαχείρισης μέσω αποκλεισμού, απομόνωσης και ελέγχου. Η πλήρης έλλειψη ανθρωπιστικής, έμφυλης ή ακόμη και νομικής προσέγγισης στα αιτήματα ασύλου, σε συνδυασμό με τη μεταφορά τους σε «ακατοίκητα νησιά» ή την «επαναποστολή με βάρκες», παραπέμπει σε μετανεωτερικές πρακτικές βιοπολιτικής καταστολής (Butler, 2009· Agamben, 1998) και θυμίζει μελανά κομμάτια της ελληνικής ιστορίας όπου είναι συνδεδεμένα με μακροχρόνιες πρακτικές απομόνωσης, διαβίωσης σε άθλιες συνθήκες και βασανισμών.

5.3.4.Οι μετανάστες/τριες και οι πρόσφυγες/γισσες ως απειλή

Οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται για το μεταναστευτικό και προσφυγικό πληθυσμό πλειοψηφικά φέρει αρνητικό πρόσημο αποδίδοντας στα υποκείμενα αυτά την ταυτότητα του επικίνδυνου «Άλλου». Η κατασκευασμένη απειλή πλήττει θεμελιώδεις αξίες του έθνους, όπως η εδαφική ακεραιότητα, η πολιτισμική ταυτότητα, η θρησκεία, η εκπαίδευση και η

καθημερινότητα των γηγενών πολιτών. Στο πλαίσιο αυτό, ενεργοποιείται ένας ηθικός πανικός (Cohen, 1972) που επενδύει στον φόβο και την άγνοια, τροφοδοτούμενος από την παραπληροφόρηση και την έλλειψη γνώσης και κατανόησης των συνθηκών υπό τις οποίες εκτυλίσσεται η μετανάστευση.

Οι μετανάστες/τριες και οι πρόσφυγες/ισσες παρουσιάζονται ως απειλή και χαρακτηρίζονται με τρόπο απάνθρωπο ως μολυσμένοι (ιδιαίτερα λόγω της επικρατούσας πανδημίας), βρώμικοι, ανυπάκουοι σε αντίθεση με τον γηγενή πληθυσμό, ο οποίος περιγράφεται ως καθαρός και υπάκουος, περιγραφές που λειτουργούν ως φορείς βιοπολιτικού διαχωρισμού (Foucault, 2004). Η υποτιθέμενη μόλυνση των εν κινήσει πληθυσμών, παράλληλα εξυπηρετεί το σκοπό των Τούρκων που είναι ο αφανισμός των Ελλήνων και η εξάπλωση της υγειονομικής κρίσης με στόχο την κρατική και κοινωνική αποδιοργάνωση της χώρας. Ενδεικτικά παρατίθενται:

«Καλά να τους κάνουν τους βρωμιάρηδες, δεν έχουν κανένα δικαίωμα για άσυλο.» (Ο. 27 Mar., 2020)

«Αισθανόμαστε κοροϊδα στην τοποθεσία #Enros ,που αποτρέψαμε τους λαθρο,που είμαστε συνεπείς ότι αφορά τον #Covid_19 ,ναι,και που #MENOYMEΣΠΙΤΙ ,ενώ από την έρχονται χιλιάδες Η @gongr συμφώνησε με ΕΕ να μεταφέρονται οι λαθροταλιμπαν σε ελληνικό λιμάνι <https://tvxs.gr/node/313675>» (Μπ.,28 Mar.,2020)

«Ο Έβρος δεν καταπίνεται! Τώρα στέλνει και ωρολογιακές βόμβες! Από τις φυλακές του "δωράκι" ποινικούς με Covid-19!Είναι η ώρα να δείξουμε στους Τούρκους ότι φυλάμε την Πατρίδα μας και την Ευρώπη και από τη θάλασσα!!» (Τ., 12 Apr.,2020)

«Φεύγουν λέει όι μετανάστες από τόν #Enros σύμφωνα με τάσιχαματα τούς δημοσιογράφους, δεν φεύγουν,τους ΜΑΖΕΥΕΙ ο άλλος και καίει τίς σκηνές τούς γιατί θα είναι γεμάτοι #κορονοιος και ψωφανε σαν κοτόπουλα όλοι εκεί, άσχετα αν δεν το λένε.» (Λ., 27 Mar.,2020)

Ένα βασικό επιχείρημα που φαίνεται να απασχολεί τους/τις χρήστες/ριες είναι τα σχέδια εποίκισμού και η ισλαμοποίηση, όπου θεωρείται ως ένα ενορχηστρωμένο σχέδιο με στόχο ξανά την εξόντωση του ελληνικού στοιχείου. Σε αυτή την περίπτωση πάλι οι μετανάστες/στριες θεωρούνται όπλα που χρήζουν εξόντωσης προτού εξοντώσουν εκείνοι τον γηγενή πληθυσμό. Η αναπαράσταση αυτή παραπέμπει στην έννοια του «εθνοεξαφανισμού» (ethnocide), όπως αυτή αρθρώνεται στη ρητορική της άκρας δεξιάς διεθνώς, όπου η

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις συχνά μέσα από υπερβολικές ή παραπλανητικές αφηγήσεις. Αυτή η δυσαρέσκεια μετουσιώνεται σε λόγο μίσους, ρατσιστικής απόδοσης ευθυνών και βαθιάς εχθρότητας απέναντι στους/στις νεοαφιχθέντες/είσες.

«τι τους μαζεύετε όλους αυτούς; τι 'αιτούντες' κ κολοκύθια, κανείς δεν δικαιούται άσυλο - είναι κανείς σε κίνδυνο στην Τουρκία; άσε που γεννάνε σαν κουνέλια.. θα μας καταβροχθίσουν σε λίγο οι απολίτιστοι φανατισμένοι αλλόθρησκοι, δεν το βλέπετε;;;» (N., 12 Apr., 2020)

«Η οργή του κόσμου έχει ξεχειλίσει. Με τα χρήματα που θα πάρετε στείλτε τους από κει που ήρθαν. Αλληλοσφάζονται στις δομές, αλωνίζουν εν καιρώ πανδημίας. Προκαλούν με τα κινητά κ τις αναλήψεις από τις τράπεζες. Δε φοβάστε αντιδράσεις από τους αγανακτισμένους Έλληνες?» (N., 8 Apr., 2020)

«Τα νούμερα των απελάσεων είναι για γέλια συγκρινόμενα με τις αφίξεις. Να ξέρετε πάντως ότι μετά την καραντίνα ο φτωχός λαός δεν θα ανεχτεί να δίνονται χρήματα στους λαθρομετανάστες και ο ίδιος να πεινάει. Σταματήστε την μπιζνα με τις ΜΚΟ κλπ.. Θα το βρείτε μπροστά σας.» (B., 8 Apr., 2020)

«Βρωμοξυλορεεε! Γαμηστε τους.. να ακουνεΕλλαδα και να τρεχουν προς τουρκια! Να τους φαινεται ο Ερντογαναγγελος!» (A., 27 Mar., 2020)

«Pnixtetoustoraolousstatsakidiatamounopana !!!!!» (Ξ., 2 Apr., 2020)

Ένα ακόμη κρίσιμο στοιχείο που αναδύεται από τη διαδικτυακή ρητορική είναι ο φυλετικός και εθνοτικός διαχωρισμός που χρησιμοποιείται ως επιχείρημα για την αμφισβήτηση του δικαιώματος στη διεθνή προστασία. Σύμφωνα με τα ερευνώμενα tweets, υποστηρίζεται ότι μόνο οι Σύροι υπήκοοι δικαιούνται το καθεστώς του πρόσφυγα, καθώς προέρχονται από χώρα με αναγνωρισμένη ένοπλη σύρραξη, ενώ οι υπόλοιπες εθνικότητες, όπως Αφγανοί, Πακιστανοί ή υπήκοοι χωρών της Βόρειας Αφρικής, θεωρούνται αυθαίρετα ως «οικονομικοί μετανάστες» που δεν εμπίπτουν στις προϋποθέσεις για χορήγηση ασύλου. Αυτή η διάκριση όχι μόνο αγνοεί το διεθνές νομικό πλαίσιο που διέπει τη Σύμβαση της Γενεύης (1951), σύμφωνα με την οποία η αναγνώριση της προσφυγικής ιδιότητας βασίζεται σε ατομικά και όχι συλλογικά ή εθνοτικά κριτήρια, αλλά ταυτόχρονα παράγει έναν αποκλειστικό, ρατσιστικό λόγο, ο οποίος διαχωρίζει τους ανθρώπους με βάση την καταγωγή τους και ιεραρχεί την αξία της ανθρώπινης ζωής (Fassin, 2011).

«Try closing your borders to Afghans, Pakistanis and North African migrants. Non-Syrian migrants represent 96% of the people that try to make it across from Turkey to the EU» (A., Apr 12, 2020)⁴

Η τοποθέτηση αυτή προϋποθέτει ότι η γεωπολιτική ταυτότητα του/της αιτούντος/ούσας αποτελεί καθοριστικό κριτήριο για την απόδοση προστασίας, παραγνωρίζοντας τις σύνθετες και συχνά εξίσου επικίνδυνες συνθήκες που επικρατούν σε άλλες χώρες προέλευσης. Το φαινόμενο αυτό συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα επιλεκτικού ανθρωπισμού (Ticktin, 2011), κατά τον οποίο η αλληλεγγύη και η προστασία δεν είναι καθολικές αλλά εφαρμόζονται επιλεκτικά βάσει πολιτισμικής εγγύτητας ή πολιτικής σκοπιμότητας.

Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον εύρημα της παρούσας ανάλυσης αφορά η αντιμετώπιση του θεσμού της οικογένειας και ειδικότερα της μητρότητας στο δημόσιο ψηφιακό λόγο. Παρατηρείται ένας διττός λόγος γύρω από την έννοια της οικογένειας. Από την μία πλευρά απειλείται η συνοχή της εξιδανικευμένης ελληνικής οικογένειας, Από την άλλη πλευρά οι προσφυγικές και μεταναστευτικές οικογένειες δεν αντιμετωπίζονται με τρυφερότητα αλλά με καχυποψία και μίσος, θεωρούνται κατώτερες και δεν τυγχάνουν καμίας συμπάθειας ή αναγνώρισης ως ευάλωτες. Η μητρότητα, ειδικότερα, απογυμνώνεται από τον κοινωνικά κατασκευασμένο της ρόλο ως «ιερό» και αναπαρίσταται ως βιολογική απειλή, με τον όρο να υπονομεύεται μέσα από ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς όπως «κουνέλια» ή «μωρομάνες».

Η γονιμότητα των μεταναστριών παρουσιάζεται τόσο ως στοιχείο ευαλωτότητας, αλλά κυρίως μέσο «πληθυσμιακής εισβολής» που εντείνει την αντίληψη της αντικατάστασης του ελληνικού πληθυσμού. Το δίπολο «υπογόνιμοι–πολιτισμένοι» και «υπεργόνιμοι–απολίτιστοι» επιτείνει το φαντασιακό της απειλής και της εθνικής αλλοίωσης (Yunval-Davis, 1997· El-Tayeb, 2011). Αυτή η ρητορική αγνοεί πλήρως τις επισφαλείς και συχνά τραυματικές συνθήκες ζωής των γυναικών και παιδιών στον προσφυγικό πληθυσμό και παραγνωρίζει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα που προβλέπονται από διεθνείς συνθήκες (UNHCR, 2023).

«Αν, μεχρι να εξεταστων για ασυλο σε λιγαχρονια, γεννησουν στην Ελλάδα, και βαλουν τα παιδια τους σε σχολειο, θα δικαιουνται οι λαθρο να φερνουν και ολο τους το σοι, εκτος, απο την αυτοματηπηκοοτητα?» (Θ., Apr 9, 2020)

---

⁴Μετάφραση: «Δοκιμάστε να κλείσετε τα σύνορά σας στους Αφγανούς, τους Πακιστανούς και τους μετανάστες της Βόρειας Αφρικής. Οι μη Σύριοι μετανάστες αντιπροσωπεύουν το 96% των ανθρώπων που προσπαθούν να περάσουν από την Τουρκία στην ΕΕ.»

«Φανταζομαι τα θαλάσσια ταξί του Λ.Σ θα έσωσαν μωρομάνες, ανήλικα και λοιπούς, σε συνεργασία με τους δουλέμπορους- ΜΚΟ; Μένει να απαντηθεί...» (B., Apr 2, 2020)

Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες παρουσιάζονται ως, «ταραχοποιού», «λαθραίοι», «επικίνδυνοι» για τους Έλληνες και τη δημόσια τάξη, Γίνονται αναφορές σε ασύμβατο αξιακό σύστημα, αδυναμία των προσφύγων και των μεταναστών να ενσωματωθούν στην Ευρώπη, σύνδεση με μουσουλμανικές εξτρεμιστικές οργανώσεις καθώς και βίαιη συμπεριφορά απέναντι σε γυναίκες και παιδιά. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες χαρακτηρίζονται ως «πρωτόγονοι», «κλέφτες», «τρομοκράτες», αλλά και «βιαστές», χαρακτηριστικά που κυρίως παραπέμπουν σε μία αρρενωπή απειλή. Ιδιαίτερα ο χαρακτηρισμός του βιαστή συνδέεται με τα σχόλια περί ισλαμοποίησης και έλλειψης σεβασμού προς το γυναικείο φύλο.

Σχετικά με την έμφυλη ταυτότητα σε αυτή την κατηγορία η απειλή έχει ξεκάθαρα έμφυλα χαρακτηριστικά. Όλοι οι αρνητικοί απειλητικοί χαρακτηρισμοί φέρουν αρσενικό γλωσσικό πρόσημο, συγκροτούν μία εικόνα στην οποία ο μετανάστης προβάλλεται ως νέος, μουσουλμάνος, άνδρας, αραβικής ή ευρύτερα μη δυτικής καταγωγής, που εμφανίζεται ως φορέας απειλής, τόσο για τη δημόσια ασφάλεια όσο και για τον πολιτισμικό και ηθικό ιστό της κοινωνίας υποδοχής (Farris, 2017· Ticktin, 2008). Χαρακτηριστικά όπως «βιαστές», κατασκευάζουν μια υπερσεξουαλικοποιημένη και εν δυνάμει βίαιη φιγούρα, με άμεση στόχευση κυρίως απέναντι στις γυναίκες και τα παιδιά, τα οποία παρουσιάζονται στα σχόλια των χρηστών, ως τα πιο ευάλωτα υποκείμενα. Η κατασκευασμένη αυτή εικόνα ενισχύει το αφήγημα της «εισβολής» και αναπαράγει φυλετικά και έμφυλα στερεότυπα περί «βάρβαρων άλλων», οι οποίοι αδυνατούν να ενσωματωθούν στη δυτική κοινωνία λόγω ασύμβατων αξιακών πλαισίων, ιδίως όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών (Razack, 2004· Abu-Lughod, 2002).

Αυτή η μορφή λόγου συνιστά παράδειγμα φυλετικοποιημένου σεξισμού (racializedsexism) και σεξουαλικοποιημένου ρατσισμού, όπου το φύλο και η φυλή λειτουργούν ως συμπληρωματικοί άξονες για την ενίσχυση της εικόνας του μετανάστη ως «επικίνδυνου άλλου» (Crenshaw, 1991· Hooks, 1992). Από την άλλη μεριά η γυναίκα της κοινωνίας υποδοχής τοποθετείται έτσι σε ρόλο «θύματος» που χρήζει προστασίας, διαιωνίζοντας πατριαρχικές αφηγήσεις με εθνικιστικό υπόβαθρο.

«Ξαναρωτώ ποιος εγγυάται την ασφάλεια των πολιτών και των παιδιών μας???» (H., 10 Apr., 2020).

Συμπερασματικές Σκέψεις

Η παρούσα μελέτη επέλεξε να ρίξει το βλέμμα της σε ένα πεδίο κατασκευής του «άλλου» ως απειλής – στην πλατφόρμα «X» πρώην «Twitter» και να ασχοληθεί με τις αναρτήσεις και τον λόγο που αρθρώνεται σε ό,τι αφορά τα γεγονότα στον Έβρο το 2020. Η ανάλυση αποκάλυψε ότι ο προσφυγικός/μεταναστευτικός πληθυσμός δεν αντιμετωπίζεται στον λόγο ως ουδέτερο ανθρωπολογικό υποκείμενο, αλλά κατασκευάζεται ως επικίνδυνος «άλλος», ανώνυμος, συχνά αποανθρωποποιημένος, και πρωτίστως έμφυλος. Η διάσταση του φύλου λειτουργεί ως εργαλείο κατασκευής του απειλητικού “άλλου” ενώ σε έρευνα πεδίου αναδεικνύει ότι οι μετανάστριες/πρόσφυγες περιγράφονται ως «λιγότερο πολίτες» (lessened citizenship), με στερεότυπα που συνδυάζουν φύλο και μεταναστευτική ταυτότητα, υπονομεύοντας την κοινωνική και θεσμική νομιμοποίηση (Karagiannopoulou, C., Tastsoglou, E., & Petrinioti, S., 2021). Με βάση την ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν διαπιστώθηκε ότι η απειλή που συνιστούν οι πρόσφυγες/γισσες και μετανάστες/στρίες είναι κοινωνικά και συμβολικά κατασκευασμένη. Το μεταναστευτικό ως απειλή μέσα από τον δημόσιο λόγο κατασκευάζεται με χρήση έμφυλων στερεοτυπικών αντιλήψεων που ορίζουν την αρρενωπότητα, τον πολιτισμικό και τον εθνικό κίνδυνο. Η έμφυλη αναπαράσταση της απειλής αποκτά αρρενωπά κυρίως χαρακτηριστικά υπερτονίζοντας της ανδρική βιαιότητα, υπερσεξουαλικότητα και βαρβαρότητα. Με άλλα λόγια κατασκευάζεται η εικόνα του μετανάστη/πρόσφυγα ως άνδρα νέου, μουσουλμάνου, δυνητικά βιαστή, στρατιώτη, ενσαρκώνοντας τη μορφή ενός «βίαιου αρσενικού εισβολέα». Αυτή η φιγούρα απειλεί τόσο την σωματική ακεραιότητα, κυρίως γυναικών και παιδιών, όσο και την εθνική ταυτότητα ακόμη και τα ίδιο το γενετικό υλικό το οποίο απειλείται να χάσει την «καθαρότητά» του. Για τους χρήστες/στρίες αυτό αποτελεί μεγάλο πλήγμα, καθώς όπως φαίνεται πιστεύουν στην «καθαρότητα» του ελληνικού έθνους, υιοθετούν την αντίληψη μιας «φαντασιακής κοινότητας» με κοινή καταγωγή (Anderson, 1983), η οποία μεταφράζεται με βιολογικούς όρους και γεννά περεταίρω προβληματισμούς και ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με τις θεωρίες και τους μελλοντικούς κινδύνους που κρύβονται πίσω από αυτές.

Οι λόγοι που αρθρώνουν οι χρήστες και χρήστριες της πλατφόρμας φαίνεται να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο. Πέραν της μεγάλης αριθμητικής υπεροχής των αρσενικών φωνών στα tweets, παρατηρείται και ένα κοινό εννοιολογικό μοτίβο ανάλογα με το φύλο των ομιλούντων υποκειμένων. Ο άνδρες χρήστες υιοθετούν κυρίως έναν επιθετικό και στρατιωτικοποιημένο λόγο ταυτίζοντας τον ανδρισμό με την υπεράσπιση των συνόρων και την προστασία της «πατρίδας». Αντιθέτως οι γυναίκες, εμφανίζονται ως δυνητικά θύματα

εκφράζοντας φόβο και ανησυχία για την προσωπική τους ασφάλεια. Οι χρήστριες φαίνεται να έχουν εσωτερικεύσει την απειλή ως κίνδυνο για τη σωματική τους ακεραιότητα - τα σχόλιά τους εστιάζουν συχνά στον φόβο απέναντι στους «εισβολείς».

Σημαντικό εύρημα αποτελεί η χρήση απρόσωπων ή υποτιμητικών εκφράσεων σε γ' πληθυντικό πρόσωπο για να χαρακτηρίσουν τους μετανάστες/στρίες, με αποτέλεσμα την απογύμνωση της ανθρώπινης υπόστασής τους. Μέσα από αυτή τη γλωσσική πρακτική αναδεικνύεται μια θεμελιώδης αντίληψη του «άλλου» ως ξένου και ανοίκειου, ενός υποκειμένου που δεν μας μοιάζει, δεν ανήκει σε «μας» και, ως εκ τούτου, οφείλει είτε να εξοβελιστεί είτε να εξοντωθεί. Αυτό είναι κρίσιμο γιατί επιτρέπει –και δικαιολογεί– πολιτικές βίας και αποκλεισμού και παράλληλα δημιουργεί έναν «μετα-ανθρώπινο» άλλο που δεν αξίζει τα ίδια δικαιώματα άρα και ίδια μεταχείριση.

Ακόμη μέσα από την ανάλυση των tweets επιβεβαιώνεται, πέρα από την απογύμνωση της ανθρώπινης υπόστασης και η απουσία αναφορών στο γυναικείο φύλο. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις αναφορών σε γυναίκες, αφορούν περιπτώσεις όπου εκείνες εμφανίζονται ως θύματα. Οι γηγενείς γυναίκες, στις ελάχιστες φορές που αναφέρονται, παρουσιάζονται ευάλωτες, απροστάτευτες, άβουλες, παθητικά υποκείμενα, πάντοτε θύματα και ποτέ ηρωίδες σε αντίθεση με τον γηγενή άντρα. Η μετανάστρια και προσφύγισσα, εμφανίζεται ως «βιολογική απειλή» λόγω της ικανότητάς της να τεκνοποιεί «ξένους», γεγονός που ερμηνεύεται ως συμβολική ενίσχυση του «δικού της» έθνους, το οποίο απειλεί την ελληνική πολιτισμική και εθνοτική συνοχή. Η ιδιότητα της μητέρας αποκτά διττή σημασία: οι Ελληνίδες μάνες παρουσιάζονται αβοήθητες μπροστά στην απειλή, ενώ οι αλλοδαπές μητέρες προβάλλονται ως υπερπαραγωγικές και σχεδόν «πολεμικά» ενεργές, με δόλιους, υπονομευτικούς σκοπούς.

Εντυπωσιακή είναι η πλήρης απουσία συμπόνιας και κατανόησης απέναντι στον καταναγκαστικά εκτοπισμένο πληθυσμό, ο οποίος αντιμετωπίζεται αποκλειστικά με φόβο και καχυποψία. Η στάση αυτή συνάδει με το κυρίαρχο αφήγημα της Δύσης, το οποίο εμφορείται από κινδυνολογίες και πολεμικό λόγο όταν αναφέρεται στο μεταναστευτικό ζήτημα.

Το θεωρητικό πλαίσιο του κονστρουκτιβισμού και της θεωρίας ασφαλειοποίησης προσέφερε την αναγκαία επιστημονική βάση για την ανάλυση αυτών των φαινομένων. Η μελέτη επιβεβαιώνει ότι η έννοια της *ασφάλειας* είναι ρευστή πολιτικά οριζόμενη, και συγκροτείται μέσω αφηγήσεων και πρακτικών λόγου. Η ρητορική μίσους που συχνά

χρησιμοποιείται και αναπαράγεται στον δημόσιο λόγο (κυρίως στα ΜΜΕ αλλά και στα social media) αποτελεί πρακτική αποκλεισμού και νομιμοποίησης της αυστηροποίησης των μέτρων σε ό,τι αφορά το προσφυγικό. Το δε φύλο, αν και επίσημα δεν θεωρείται διάσταση που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διαμόρφωση των πολιτικών (των πρακτικών και του λόγου) εμπλέκεται δυναμικά στην κατασκευή του «άλλου» και παίζει νομιμοποιητικό ρόλο στις πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται.

Η παρούσα εργασία ευελπιστεί να συμβάλει, έστω και κατά το ελάχιστο, στην ανάδειξη της έμφυλης διάστασης ενός σύνθετου και κρίσιμου γεωπολιτικού ζητήματος καθώς και της ανάγκης για αναστοχασμό των εργαλείων πολιτικής και επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται για την αποτύπωσή του. Η προσέγγιση του προσφυγικού ζητήματος μέσα από το πρίσμα του φύλου δεν είναι απλώς ενδιαφέρουσα αλλά είναι και χρήσιμη μιας και είναι αναγκαία για την κατανόηση της βαθύτερης δυναμικής του και την αποδόμηση των μηχανισμών φόβου που αναπαράγονται στον δημόσιο χώρο.

Βιβλιογραφία

Ξενογλωσση

- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim women really need saving? Anthropological reflections on cultural relativism and its others. *American Anthropologist*, 104(3), pp. 783–790. <https://doi.org/10.1525/aa.2002.104.3.783>
- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities*. London: Verso Books.
- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press.
- Avraamidou, M., Ioannou, M., & Eftychiou, E. (2021). “Innocent” Hashtags? A Cautionary Tale: #IStandWithGreece as a Network of Intolerance on Twitter During a Land Border Crisis. *International Journal of Communication*, 15, pp. 2849–2869.
- Balzacq, T., Léonard, S., & Ruzicka, J. (2016). ‘Securitization’ revisited: Theory and cases. *International Relations*. <https://doi.org/10.1177/0047117815596590>
- Betz, H. G. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. London: Palgrave. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-23547-6>
- Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives: Global, Local, Political, Special Issue*, (pp. 63–92). <https://doi:10.1177/03043754020270s105>
- Bigo, D., & Tsoukala, A. (2008). *Understanding (in)security*. In D. Bigo & A. Tsoukala (Eds.), *Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes after 9/11* (pp. 1–9). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203926765-6>
- Blommaert, J., & Bulcaen, C. (2000). Critical discourse analysis. *Annual review of Anthropology*, 29(1), pp. 447–466. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.29.1.447>
- Butler, J. (2009). *Frames of War: When is Life Grievable?* Verso.
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Chouliaraki, L., & Fairclough, N. (1999). *Discourse in late modernity: Rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh University Press.
- Chouliaraki, L., & Zaborowski, R. (2017). Voice and community in the 2015 refugee crisis: A content analysis of news coverage in eight European countries. *International Communication Gazette*, 79(6–7), pp. 613–635. <https://doi.org/10.1177/1748048517727173jstor.org+12>

- Chouliaraki, L., & Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee ‘crisis’: a visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, 39(8), pp. 1162-1177. <https://doi.org/10.1177/0163443717726163> (Original work published 2017)
- Cohen, S. (1972). *Folk devils and moral panics: The creation of the Mods and Rockers*. MacGibbon and Kee.
- Cohen, J. (2001). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Mass Communication and Society*, 4(3), pp. 245–264. https://doi.org/10.1207/S15327825MCS0403_01
- Collett, E. (2016, March 24). The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal. *Migrationpolicy.org*. <https://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), pp. 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639> (Original work published 2005)
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), pp. 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- De Bellis, M. (2023, October 3). [Opinion] 10 years on from the Lampedusa shipwreck — what’s changed? *EU observer*.
- Diskaya, A. (2013, February 1). Towards a critical securitization theory: The Copenhagen and Aberystwyth schools of security studies. *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2013/02/01/towards-a-critical-securitization-theory-the-copenhagen-and-aberystwyth-schools-of-security-studies/>
- El-Tayeb, F. (2011). *European others: Queering ethnicity in postnational Europe*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816670154.001.0001>
- Enloe, C. (2000). *Maneuvers: The International Politics of Militarizing Women’s Lives*. University of California Press.
- Eroukhmanoff, C. (2018, January 14). *Securitisation theory: An introduction*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2018/01/14/securitisation-theory-an-introduction/>
- European Asylum Support Office. (2016). *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα δικαστήρια: Δικαστική ανάλυση* [An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals]. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/EASO-Introduction-to-CEAS_JA_EL.pdf

- European Border and Coast Guard Agency. (n.d.). *Tasks & mission*. Retrieved October 24, 2025, from <https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/>
- Explained: The situation at Greece's borders*. (2020, March 5). Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/>
- Eylemer, S., & Söylemez, N. (2020). Policy Versus Praxis: Has the European Union Failed to Respond to the Refugee Crisis? *World Affairs*, 183(4), pp. 315–342.
- Fairclough, N. (1992). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society*, 3(2), 193–217. <https://doi.org/10.1177/095792659200300200>
- Fairclough, N. (2002). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Farris, S. R. (2017). *In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism*. Duke University Press.
- Fassin, D. (2011). *Humanitarian Reason: A Moral History of the Present*. University of California Press.
- Michel Foucault. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (2003). "Society Must Be Defended": Lectures at the Collège de France, 1975–1976 (D. Macey, Trans.). Picador.
- Freedman, J. (2015). *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*. Palgrave Macmillan.
- Garcés Mascareñas, B. (2022, Σεπτέμβριος). *The "instrumentalisation" of migration* (CIDOB Report No. 8). Centro de Estudios y Documentación Internacional de Barcelona (CIDOB). <https://www.cidob.org/en/publications/instrumentalisation-migration>
- Greece: Violence, lies, and pushbacks – Refugees and migrants still denied safety and asylum at Europe's borders*. (2021, June 23). Amnesty International Greece. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/4307/2021/en/>
- Hansen, L. (2011). The politics of securitization and the Muhammad cartoon crisis: A post-structuralist perspective. *Security Dialogue*, 42(4-5), pp. 357-369.
- Hooks, b. (1992). *Black Looks: Race and Representation*. South End Press.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the securitization of migration. *Journal of Common Market Studies*, 38(5), pp. 751–777. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00263>
- IOM. (2024, April 29). *Europe — Mixed Migration Flows to Europe, Yearly Overview (2015) | Displacement Tracking Matrix*. <https://dtm.iom.int/reports/europe-mixed-migration-flows-europe-yearly-overview-2015>

- IOM (2020, June 11). *IOM alarmed over reports of pushbacks from Greece at EU border with Turkey*. <https://www.iom.int/news/iom-alarmed-over-reports-pushbacks-greece-eu-border-turkey>
- Karagiannopoulou, C., Tastsoglou, E., & Petrinioti, S. (2021). The Gender-Based Violence and Precarity Nexus: Asylum-Seeking Women in the Eastern Mediterranean. *Frontiers in Human Dynamics*, 3, 660682. <https://doi.org/10.3389/fhumd.2021.660682>
- Karamanidou, L. (2020). Migration, Asylum Policy and Global Justice in Greece. *The European Union in International Affairs*, pp. 89–117. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53997-9_4
- Katzenstein, P. J. (1996). Regionalism in comparative perspective. *Cooperation and conflict*, 31(2), pp. 123-159.
- Langwald, K. (2021, July 13). *Multidisciplinary approaches to security: The Paris School and ontological security*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2021/07/13/multidisciplinary-approaches-to-security-the-paris-school-and-ontological-security/>
- Lazaridis, G., & Campani, G. (2017). *Understanding the populist shift: Othering in a Europe in crisis*. Routledge.
- Leonard, S. (2009). The Creation of FRONTEX and the Politics of Institutionalisation in the EU External Borders Policy. *Journal of Contemporary European Research*, 5(3), pp. 371–388. <https://doi.org/10.30950/jcer.v5i3.239>
- Lipold, P. (2023). Transformation of the migration policy of Greece in 2019-2021. *SJMULF*, 209(3), pp. 206-229. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.8962>.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1998). The institutional dynamics of international political orders. *International organization*, 52(4), pp. 943-969
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), pp. 11–40. <https://doi.org/10.1215/08992363-15-1-11>
- McDonald, M. (2008). Securitization and the Construction of Security. *European journal of international relations*, 14(4), pp. 563-587.
- McEwen, M. (2017). Refugee Resettlement in Crisis: The failure of the EU-Turkey Deal and the Case of Burden-Sharing. *Swarthmore International Relations Journal*, 2(2), pp. 20–32. <https://doi.org/10.24968/2574-0113.2.6>
- Meret, Susi, and Birte Siim. (2022). Gendered Nationalism and Refugee Discourse on Twitter. *Politics, Groups, and Identities*, 10(3), pp. 456–75.

- Müller, M. (9, September 2020). Hell on earth — Greece's Moria refugee camp and its tortured history. *DW*. <https://www.dw.com/en/hell-on-earth-greeces-moria-refugee-camp-and-its-tortured-history/g-54871628>
- Onuf, N. (1989). *World of Our Making: Rules Rule in Social Theory and International Relations*. University of South Carolina Press).
- Pardos-Prado, S., Plescia, C., & Adams, J. (2024). The emotional dynamics of refugee debates on Twitter. *Journal of Politics*, 86(2), pp. 555–572. <https://doi.org/10.1086/726662>
- Razack, S. (2004). Imperilled Muslim women, dangerous Muslim men and civilised Europeans: Legal and social responses to forced marriages. *Feminist Legal Studies*, 12(2), pp. 129–174.
- Reidy, E. (2020, March 4). Briefing: A manufactured refugee crisis at the Greek-Turkish border. *The New Humanitarian*. <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2020/03/04/refugees-greece-turkey-border>
- Riehle, C. (2024, August 9). *New Pact on Migration and Asylum*. Eucrim. <https://eucrim.eu/news/new-pact-on-migration-and-asylum/>
- Said, E. W. (1979). *Orientalism*. Vintage Books.
- Sezal, M. (2019). *Origins of Differentiation in Critical Security Schools: A philosophic genealogical search for emancipatory roots*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen.
- Sjoberg, L. (2016). Tweeting Threats: Aggression and Hostility in Gendered Security Discourse Online. *Critical Studies on Security*, 4 (1), pp. 3–17.
- Stritzel, H. (2014). Securitization Theory and the Copenhagen School. In: *Security in Translation. New Security Challenges Series*. Palgrave Macmillan, London. <https://doi.org/10.1057/9781137307576>
- Theys, S. (2018). Introducing constructivism in international relations theory. *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info>
- The Pact on Migration and Asylum* (2020, October 8). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2020/10/08/pact-migration-and-asylum>
- Ticktin, M. (2008). Sexual violence as the language of border control: Where French feminist and anti-immigrant rhetoric meet. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 33(4), pp. 863–889.
- Ticktin, M. (2011). *Casualties of Care: Immigration and the Politics of Humanitarianism in France*. University of California Press.
- Ticktin, M. (2017). A world without innocence. *American Ethnologist*, 44(4), pp. 577–590.

- Tramountanis, A. (2023). A Decade of Greek Immigration and Asylum Policy (2015-2024): A Balancing Act of EU Participation, Humanitarian Obligations, and Security Concerns. *The Brown Journal of World Affairs*, 30(1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.10848969>
- Tsaliki, L. (2019). Gendering the refugee crisis on Twitter: Populism, nationalism and feminism in digital publics. *European Journal of Cultural Studies*, 22(5-6), pp. 829–847.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *Refugee status determination*. Retrieved October 24, 2025, from <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/protection/refugee-status-determination>
- van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511575273>
- Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20(1), pp. 71–81. <https://doi.org/10.2307/2539217>
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. SAGE Publications.
- Yuval-Davis, N. (1997). *Gender and Nation*. Sage.

Ελληνόγλωσσα

- Kasperek, B. (2017). ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμβουργκ.
- Steans, J. (2016). Φύλο και διεθνείς σχέσεις: Θεωρία, πρακτική, πολιτικές (μτφρ. Ρ. Βασιλάκη, επιμ. Χ. Καραγιαννοπούλου). Εκδόσεις Πεδίο.
- Tsimouris, G. (2020). Η εθνική ταυτότητα και το "μεταναστευτικό πρόβλημα": Η αποανθρωποποίηση ως πολιτική στρατηγική. Στο ΕΑΠ (Κεφάλαιο σε συλλογικό τόμο).
- Διεθνής Αμνηστία, Η Ελλάδα πρέπει να διασφαλίσει αμέσως την ελεύθερη πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας για τους αιτούντες/ούσες άσυλο, τα ασυνόδευτα παιδιά και τα παιδιά παράτυπων μεταναστών/ριών. (2019). Amnesty.gr. <https://www.amnesty.gr/news/press/article/22544/i-ellada-prepei-na-diasfalisei-amesos-tin-eleytheri-prosvasi-sto-dimosio>
- Ελληνική Κυβέρνηση (2017, Απρίλης). Factsheet: Προσφυγικές ροές στην Ελλάδα το 2017. [PDF]. Retrieved from https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2017/04/gr_fact_sheet_refugee_feb2017.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2023). Συνοπτικές πληροφορίες για τους νομοθετικούς φακέλους. Migration and Home Affairs. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum/legislative-files-nutshell_el
- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ. (2011). <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82-39072011.pdf>
- Καλογερόπουλος, Ε. (2008). «Η γκραμισιανή ηγεμονία και η θεωρία του κονστρουκτιβισμού.» Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Κοπά, Μ. (2020, 29 Σεπτεμβρίου). Το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο: πολύ λίγα, πολύ αργά. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. https://www.efsyn.gr/themata/opinions/261586_neo-symfono-gia-ti-metanasteysi-kai-asylo-poly-liga-poly-arga
- Κυπραίου Ε., & Σβερώνη Κ. (2021). Καψάλης, Α. (2018) Μετανάστες Εργάτες στην Ελλάδα. Εργασιακές Σχέσεις και Μεταναστευτική Πολιτική στην Εποχή των Μνημονίων, Αθήνα: Τόπος. Κοινωνική Πολιτική, 14, 168–169. <https://doi.org/10.12681/sp.29086>
- Μπουρούτης Α. (2022). Μετανάστευση και στρατηγικές για την ένταξη στην Ελλάδα. Η εμπειρία των ετών 2015-2022. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, (47), 57–84. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/31862>

- Πανταζής, Β., & Γεωργιάδης, Δ. (2023). Κοινωνική Παιδαγωγική [Προπτυχιακό εγχειρίδιο].
Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-333>
- Τριανταφυλλίδου, Α. (2010). “Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα”. Εκδόσεις Κριτική
- Χριστόπουλος, Δ. (2024). Το ελληνικό μεταναστευτικό καθεστώς. https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2024/09/Immigration_Christopoulos.pdf